O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ | Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2002-yil, 28-iyun • № 27 (3661)

МАТБУОТ ВА ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ХОДИМЛАРИГА!

Қадрли дўстлар!

Авваламбор, сизларни бугунги қутлуғ байрамингиз - Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимлари куни билан чин қалбимдан самимий муборакбод этаман.

Бугун биз матбуотчилар кунини, шу соҳага алоқадор бўлган барча касб эгаларининг байрамини нишонлар эканмиз, бу борада эришган ютуқлар билан бирга, ўз ечимини кутаётган ўта муҳим масалалар тўғрисида, уларни ҳал этиш йўлида қўяётган қадамларимиз ҳақида очиқчасига фикрлашиб олишимизни ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Бу муаммоларнинг муҳимлиги шундаки, улар бизнинг бугунги ҳаётимиз ва келажагимиз билан бевосита боғлиқ бўлиб, жамиятнинг барча соҳаларини демократлаштириш, мамлакатимизнинг халқаро ҳамжамият сафидан муносиб ўрин эгаллашида ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

Шулар қаторида энг долзарб вазифа - жамиятимиз ҳаётида сўз эркинлиги тамойилини тўла тадбиқ этиш, бу масалада ривожланган демократик давлатлар эришган даража ва андозаларга етиб боришдан иборатдир.

Ана шундай юксак марраларга эришиш учун кейинги йилларда мамлакатимизда қонунчилик соҳасида ва амалий ҳаётимизда, оммавий ахборот воситалари ва матбаачиликнинг эркин фаолияти учун зарур кафолат ва шароит барпо этиш, журналист кадрларни тайёрлаш тизимини такомиллаштириш борасида кўп ишлар қилинди ва қилинмоқда.

Лекин, холисона тан олишимиз керак - бу борада амалга оширилган тадбирларга нисбатан ҳали қилиниши лозим бўлган ишларимиз талайгина.

Бу тўғрида гапирганда, бир ҳақиқатни очиқ айтишимиз керак: бугунги кунда бизнинг матбуотимиз, радио ва телевидениемизда кўпроқ ҳаётдаги ижобий ўзгаришлар, эришган ютуқларимизни акс зттириш кўзга ташланади. Бунинг аҳамияти ва муҳимлигини ҳеч ким рад этолмайди, албатта.

Аммо, қўлга киритган марралар билан бир қаторда, қанча-қанча одамларимизнинг норозилигини уйғотаётган, жамиятимизни орқага тортаётган муаммо ва нуқсонлар, йўл қўйилаётган камчилик ва хатолар мавжудлиги ҳақида гапириш ортиқча бўлмайди.

Энг муҳими, жамиятимиз фақат бир хил қарашга, тушунча ва тафаккурга эга бўлган одамлардан иборат, деб ҳисоблаш катта хато бўлур эди.

Шундай экан, ўзимизга бир савол берайлик: мана шундай турли хил қарашлар, ўзаро қарама-қарши бўлган фикрлар матбуотимиз, оммавий ахборот воситаларимиздан ўзига ўрин топаяптими?

Бугун масалани мана шу тарзда қўйиш вақти етди, деб ўйлайман.

Ҳеч кимга сир эмас - бугун бизнинг бу масалада оқсоқлигимизнинг асосий сабабларидан бири - якка мафкура ҳукм сурган мустабид тизимнинг қон-қонимизга, суяк-суякларимизга сингиб кетган асорат ва таъсирлари, оёғимизда кишан бўлиб турган, ҳали-бери ўз кучини сақлаб келаётган эскича қарашлардир.

Ҳозирги замон талаблари барчамиздан бундай эскича фикрлаш таъсиридан халос бўлишни, воз кечишни талаб қилиб, бонг урмоқда.

Халқимизнинг тафаккури ва сиёсий савияси, маданияти тобора ўсиб, жамиятимизда соғлом қарашлар мустаҳкамланиб бораётган ҳозирги шароитда, одамларимиз қанча-қанча машаққатли синовларни, суронли кунларни бошидан ўтказиб, оқни - оқ, қорани - қора деб ажратиш учун етарли тажрибага эга бўлган бир пайтда, ҳеч шубҳа йўқки, ҳаётимизда мавжуд бўлган бошқа фикр ва қарашларни ҳам матбуотимиз саҳифаларида, телевидение экранларида, эфир тўлқинларида акс эттириш ва улардан тегишли хулоса чиқариш вақти келди, деб айтсак, айни муддао бўлади.

Ҳаммамиз шуни чуқур англаб олишимиз керакки, ҳар хил хуфёна гаплар, миш-миш, уйдирма, бўҳтон ва овозалардан фойдаланмасдан, одамлар бундай маълумотлар ва гаплардан матбуот орқали хабардор бўлса, бундан давлат ҳам, жамият ҳам фақат наф кўради. Жамият ҳаётининг томир уришини белгилайдиган матбуот ва ахборот соҳасида шундай сиёсат юритилганда, турли пинҳона хатти-ҳаракатлар учун ҳеч қандай асос қолмайди, деб ўйлайман.

Бир сўз билан айтганда, жамиятимизнинг бугунги ҳаёти, унинг барча қувончли, шу билан бирга, машаққатли, оғир томонлари матбуот ва оммавий ахборот воситаларида ўзининг қанчалик холисона аксини топса, жамиятимизда шунчалик адолат ва тўғрисўзлик муҳити ҳукмрон бўлади.

Чунки ютуқни - ютуқ, камчиликни - камчилик, жиноятни - жиноят, хиёнатни - хиёнат, деб, ҳамма нарсани ўз номи билан аташ - том маънодаги демократик жамият матбуотининг ҳақиқий қиёфасини белгилаб беради.

Яна такрорлаб айтаман, бу масала нафақат матбуот, ахборот ва матбаа соҳаси ходимларига, балки жамиятимизнинг барча қатламларига тааллуқли бўлиб, биринчи галда мутасадди ва раҳбар шахсларнинг энг долзарб вазифасидир.

Аммо бу вазифани ечишда аввало матбуотчилар, журналистлар ташаббускор бўлиши, бу ғоят муҳим масалани доимо диққат марказида тутиши зарур, деб ўйлайман.

Мен, бугунги имкониятдан фойдаланиб, журналистларимизнинг мураккаб ва машаққатли меҳнатини эътироф этган ҳолда, уларнинг катта билим, тажриба ва малака талаб қиладиган шарафли касби ҳақида алоҳида тўхталиб ўтишни ўринли, деб биламан.

Чунки доимо эл-юрт дарду ташвишлари билан яшаш, адолат ва қонун бузилишининг ҳар қандай кўринишларига қарши, жамиятимизда, ҳаётимизда учраб турадиган мансабдорларнинг ўз вазифасини суиистеъмол қилиши, тўрачилик, беғамлик, лоқайдлик ва бепарволик ҳолатларига қарши курашиш ҳамманинг ҳам қўлидан келмайди.

Сиёсат ҳақида гапирганда - сиёсатчи, иқтисодиёт ҳақида - иқтисодчи бўлиб фикр юритишни, маънавият ва маърифат ҳақида маърифатчи, ҳаётий-фалсафий муаммолар хусусида файласуф бўлиб баҳсга киришишни - мана шундай юксак қобилият ва маҳоратга эга бўлишни ҳаётнинг ўзи журналистларимиз олдига энг муҳим вазифа қилиб қўймоқда.

Мен халқимизнинг азалий орзу-умидлари, асрлар давомида интилиб келган эзгу мақсадлари рўёбга чиқаётган ҳозирги кунларда юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлигини таъминлашга қаратилган сиёсатни амалга оширишда жонкуяр ва фидойи журналистларимиз жамиятимизнинг суянчи ва таянчи бўладилар, деб қатъий ишонаман.

Сизларни бугунги байрамингиз билан яна бир бор қутлар эканман, барчангизга мустаҳкам соғлиқ, ижодий ютуқлар, омад ва бахту саодат тилайман.

Ислом КАРИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти.

ЖУРНАЛИСТЛАР БАЙРАМИ

Бугунги кунда оммавий ахборот воситалари жамиятимиздаги ижтимоий-сиёсий, маънавий-руҳий ўзгаришлар, демократик тамойилларни шакллантиришдек улуғвор ишларнинг фаол иштирокчиси, одамларимизни эркин фикрлашга ўргатадиган ва маънавий уйғоқликка даъват этадиган доимий ҳамроҳимизга айланаётир. Бунинг замирида, шубҳасиз, журналистларимизнинг ўз касбига меҳр ва садоқати, оғир ва сермашаққат меҳнати мужассамдир.

Пойтахтимизнинг Мирзо Улуғбек номидаги сўлим боғида 27 июнь - Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимлари байрами муносабати билан тадбир бўлиб ўтди. Унда журналистлар ва матбаачилар, турли вазирлик, қўмита, муассаса, идоралар вакиллари, газетхонлар иштирок этди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимларига табригини Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Х.Султонов ўқиб эшиттирди.

Байрамда сўзга чиққанлар матбуот ва оммавий ахборот воситалари миллий истиқлол ғояларини кенг тарғиб этиш, халқимизнинг бунёдкорлик меҳнати, орзу интилишларини кенг акс эттириш, мамлакатимизда сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маънавий соҳада юз бераётган ўзгаришлар, ислоҳотлар жараёнини ҳаққоний ва тезкор ёритиш борасида журналистлар олдида турган масъулиятли вазифалар ҳақида гапирдилар. Доимий эътибори, самимий истаклари учун Юртбошимизга миннатдорлик изҳор этдилар.

Президентимиз табригида таъкидланганидек, журналистларимиз ҳаётнинг олдинги сафларида юриши, мамлакатимиз ривожланган давлатлар сафидан ўрин олишида, жамоатчиликни ўйлантириб турган мураккаб саволларга жавоб топишда кўмакдош бўлмоғи лозим.

Юртбошимизнинг оммавий ахборот воситаларини демократлаштиришни янада кучайтириш, улар саҳифасидан жамиятдаги мавжуд турлича қарашларга кенг ўрин бериш, ҳаёт ўзгаришларини холис ва ҳаққоний ёритишда жамиятимиз суянчи ва таянчи бўлиш борасидаги фикрлари республика қалам аҳлини янги ижодий изланишларга даъват этади. Тадбирда Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси томонидан эълон қилинган «Йилнинг энг яхши журналисти - 2001» танловининг ғолиби ва совриндорларига мукофотлар топширилди.

Таниқли санъаткорларнинг катта концерт дастури байрамга ўзгача файз ва шукуҳ бағишлади. Тадбир доирасида журналистлар ўртасида турли мусобақалар бўлиб ўтди.

Назокат УСМОНОВА,
ЎзА мухбири

КОНСЕРВАТОРИЯ МЕҲМОНЛАРИ

Яқинда мамлакатимизда АҚШдаги йирик матбуот нашрларининг бир гуруҳ таниқли журналистлари меҳмон бўлди. Ўзбекистон пойтахтининг диққатга сазовор жойлари, музейлар ва ўқув юртларида бўлган меҳмонлар Ўзбекистон Давлат консерваториясига ҳам ташриф буюрдилар. Улар аввало Консерваториянинг муҳташам янги биноси, унинг концерт залларини мароқ билан томоша қилдилар. Консерватория ректори, Маданият ишлари вазири ўринбосари Б.Қурбонов уларни янги бинода мусиқа таълимининг ташкил этилиш жараёнлари билан таништирди. Шундан сўнг америкалик журналистлар билан бўлиб ўтган қисқа суҳбат чоғида Маданият ишлари вазирининг биринчи ўринбосари Эркин Эрназаров, Ўзбекистон халқ артисти, Маданият ишлари вазири ўринбосари Фаррух Зокиров меҳмонларни қизиқтирган кўпдан-кўп саволларга жавоб беришиб, Ўзбекистонда мустақиллик йилларида миллий маданиятни шакллантириш ва янги босқичга кўтариш, мусиқий таълим тизимини равнақ топтириш, эстрада санъатини юксалтириш борасида амалга оширилаётган ишлар ва айни чоғда жаҳоннинг йирик санъат фестивалларида ўзбек миллий санъати довруғини оламга ёяётган ёш истеъдод эгаларининг муваффақиятлари ҳақида сўзлаб бердилар.

Бу сонда:

НАФОСАТ ТАРБИЯСИ → 2

МАНГУ ЛАҲЗАЛАР ОШИҒИ

СЕНИ ХАЁЛИМДА КЕЛДИМ КЎТАРИБ → 3

АШАДДИЙ ИШҚИБОЗ → 4

МАДАНИЙ ҲАЁТ

“Ўзбекистон қўшиқ байрами” танлови якуний босқичга кирмоқда. Барча вилоятлар ва соҳалар бўйича бўлиб ўтган танловларда ғолиблар аниқланди. Яқинда “Туркистон” саройида “Ўзбекнаво” эстрада бирлашмаси қўламида ҳам танловнинг якуний босқичи бўлди.

Бу тадбирда хушовоз хонанда Аброр Парпиев “Она” (В.Луқмон шеъри, З.Муллажонов мусиқаси) қўшиғи билан биринчи ўринни эгаллади.

* * *

Мамлакатимиз журналистларининг касб байрамлари арафасида газета-журналлар, радио-телевидениеда фаолият кўрсатаётган бир гуруҳ журналистлар, таниқли рассомлар Бадиий академияга таклиф этилдилар. Академия раиси Турсунали Кўзиев журналистлар ва рассомлар ўртасидаги ижодий алоқаларни мустаҳкамлаш масалалари хусусида сўз юритди. Қалам аҳлларини касб байрамлари билан қутлаб, тасвирий санъат масалаларини оммавий ахборот воситаларида фаол тарғиб этаётган бир гуруҳ журналистларга Бадиий академиянинг совғаларини топширди.

Ф.АҲРОРОВ

* * *

Жанубий Кореянинг Дейжон шаҳрида ўтказилган халқаро қўғирчоқ театрлари фестивалида республикамиз қўғирчоқ театри ҳамда Самарқанд вилояти қўғирчоқ театри жамоалари муваффақиятли иштирок этди. Карнай-сурнай, доира садолари остида намойиш этилган тўй маросими, миллий рақс, хўроз уриштириш каби томошалар кореялик болаларга жуда манзур бўлди.

Э.ҚУРБОНОВ

“ВАТАНПАРВАР” — ЎН ЁШДА

Куни кеча Офицерлар марказий саройида Ўзбекистон Республикаси Мудофаа Вазирлиги бош нашри "Ватанпарвар" газетасининг ўн йиллиги муносабати билан тадбир бўлиб ўтди.

Кечани Мудофаа вазирининг тарбиявий ишлар бўйича ўринбосари, полковник Маннобжон Аҳмедов очди.

Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократлаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси ҳамраиси, "Матбуот" журналининг бош муҳаррири Хуршидҳамедов, Мудофаа вазирлиги тарбиявий ишлар бош бошқармаси бошлиғи вазифасини бажарувчи, полковник Фёдор Григоревич Банинлар сўзга чиқиб, "Ватанпарвар" газетасининг мамлакат ижтимоий ҳаётидаги ўрни ҳақида гапирдилар.

Ф.Г.Банин Мудофаа вазирининг газетани нашр этиш ишида намуна кўрсатган таҳририят, нашриёт ва босмахона ходимларидан бир гуруҳини тақдирлаш тўғрисидаги буйруғини ўқиб эшиттирди.

Кечанинг охирида санъаткорлар ижросида куй-қўшиқлар янгради.

Б.МАМАДИЕВ

Терак уларида жилваланар нур...

АБАДИЙ УЙҒОҚ ЧАШМА

Аввал хабар берганимиздек, 20-22 июн кунлари Қашқадарё вилоятининг Китоб туманида фолклор-этнографик жамоаларнинг анъанавий олтинчи республика кўрик-танлови бўлиб ўтди. Унда республикамизнинг барча вилоятлари ҳамда Қорақалпоғистондан келган бадиий жамоалар ўз маҳоратларини намойиш этдилар.

20 июн эрта тонгданоқ Китобнинг хушманзара боғи байрамона тусга кирди. Унга кираверишда танлов иштирокчиларини мезбонлар куй-қўшиқлар билан кутиб олдилар. Момолар ва дилбар қизлар қўлида сайқал топган чиройли гиламлар, палаклару кашталар — халқ ҳунармандчилиги кўргазмаси ҳам боққа ўзгача чирой бахш этган.

Анжуманни Китоб тумани ҳокими Сайфулла Азизов очиб, кўрик-танловнинг мақсади ҳақида сўзлади ва унинг қатнашчиларини туман меҳнаткашлари номидан самимий қутлади. Қашқадарё вилояти ҳокимининг ўринбосари Назар Ҳакимов бундай тадбирлар миллий қадриятларимизнинг тикланиши ва янада шаклланишига муайян даражада ҳисса қўшишини алоҳида таъкидлади.

— Мустақиллик даврида халқимизнинг бебаҳо миллий санъати равнақ топаётганини бутун дунё эътироф этмоқда, — деди ўз сўзида Маданият ишлари вазирининг биринчи ўринбосари Эркин Эрназаров. — Яқинда Бойсунда бўлиб ўтган халқаро фолклор фестивали бунинг ёрқин далили бўлди. Қашқадарёда ўтаётган фолклор - этнографик жамоаларининг кўрик-танлови эса бу анжуманнинг ўзига хос даражадаги давомидир.

Китоб шаҳри марказидаги хушҳаво Алишер Навоий номидаги истироҳат боғи кўрик-танловнинг асосий қароргоҳи бўлди. Жамоаларнинг чиқишларини санъатшунослик доктори, профессор Тўхтасин Ғафурбеков бошчилигидаги ҳакамлар ҳайъати баҳолаб борди. Ҳар бир вилоят жамоаси намойиш этган урф-одатлар, маросимлар, удумлар, ижро этган қўшиқлар ўзига хослиги билан ажралиб турди.

Биринчи бўлиб саҳнага чиққан Ургут тумани "Бешқарсак" жамоаси дейсизми ёки Охунбобоев туманининг "Кабутар" жамоаси дейсизми, ҳар бири ўзига хос бир оламдек. Фолклоршунос олим Маматқул Жўраев бу жамоалар санъати ҳақида ўз фикр-мулоҳазаларини билдириб, шундай деди:

— Қувонарли томони шундаки, фолклор-этнографик ансамбллари мавжуд қўшиқларнинг шунчаки ижрочиси бўлиб қолмасдан, улар халқ қўшиқларини ўзлари излаб топиб қайта тиклаяптилар. Масалан, самарқандликлар суннат тўйи маросимларини қойиллатиб ижро этдилар. Уларнинг "Кес-кес", "Ҳуйда-ҳуйда", "Кишта-кишта" каби қўшиқлари ҳам анча қадимийдир. Ғаллаоролнинг "Гаштак" жамоаси никоҳ тўйида бўладиган "тўққиз товоқ" маросимини намойиш этди. Тўққиз хил таом тўққиз шеър билан таърифланди. Бошқа жойларда ҳам бу маросим бор, лекин ҳозирда уларнинг фақат номи қолган.

Бухоронинг "Қасри орифон" жамоаси эса ўтган асрнинг 30-40 йилларидан кейин унутилиб кетган "Қизил гул сайри" маросимини гўзал тарзда қайта тиклаб кўрсатдилар. Бу маросим ҳазрат Баҳоуддин қишлоғида қадимдан ўтказиб келинган. Агар тикланган ва тикланаётган қадимий қўшиқларимизни тўплаб нашр эттирсак, фойдадан ҳоли бўлмасди.

Қарши туманининг "Ҳилола" жамоаси чиқишлари ҳам анжуман аҳлини хушнуд этди. Айниқса, дастурга мос либослар топилгани қўшиқлар жозибасини янада оширган. Мазкур жамоанинг бадиий раҳбари Нортожи Ғаниева ижодий изланишлари хусусида шундай деди:

— Жамоамиз ижросидаги "Бешқарсак", "Бир оёқда ўйин", "Пичоқ ўйини", "Ликопча ўйини", "Бир тиззада ўйнаш" каби ўйин, лапар ва айтишувлар кўпчиликка манзур бўлмоқда. Биз кийим танлашда боболаримиз ва момоларимиз бисотига суяндик.

Андижоннинг "Бедана" жамоаси "Чиллак ўйин", "Бола беркитди", Навоийнинг "Ёр-ёр" жамоаси "Урчуқ йигириш", Сурхондарёнинг "Шаршара" жамоаси "Жуфт ва тоқ", "Дўл-дўл", "Беш тош" ўйинлари ва Хоразмнинг "Шодиёна" жамоаси яна шундай кўпдан-кўп урф-одатларимизни жуда гўзал тарзда намойиш этдилар.

Ўн беш йилдан буён фолклор жамолари билан иш олиб бораётган Ойхон Ёқубова тадбир ҳақида шундай деди:

— Бугунги кўрик-танлов фолклор жамоларининг дастурлари ҳар жиҳатдан янгиланаётганини яққол кўрсатди. Илгари худди шу жамоалар байрамлар ва танловларда бир хил чиқишарди. Ҳозир эса дастурларда жиддий ўзгаришлар бор. Ҳар бир жамоа бир-биридан ўтаман, деб турибди.

Ойхон опанинг бу фикрига қўшиламиз. Айниқса, жамоалардаги ёшаришни алоҳида таъкидлаш зарур.

Давоми иккинчи бетда

Баҳодир САРИМСОҚОВ

АБСУРД МАЪНИСИЗЛИКДИР

Танқидни танқид

Бугунги ижодкор ўз ҳақиқатини топишга, уни муқобил бадиий шаклларда ифодалашга интилмоқда. Одатда, кўнгилдаги ҳақиқатни халқ дилидаги ҳақиқат билан уйғунлаштириш, аниқроғи, ижтимоий ҳақиқат оқимидан ўз ҳақиқатини топиш ва уни бадиий-фалсафий талқин этиш тўлғоғи қийин кечади. Шу боис, турли жанрларда, айниқса, романчиликда тажрибалар қилиш бадиий ижоднинг бош тамойилига айланиб бормоқда. Бу эса яхши тамойил. Чунки ҳар бир тажриба янги бир адабий ҳодисанинг дояси бўлиши мумкин. Мана шунинг учун янги асар яратиш азоби оғир ва долғали кечади. Бугун ёзилаётган асарлар поэтик табиати, ғоявий мундарижаси билан ўқувчини ўйлантирмоқда. Бунга рамзий-фалсафий талқиннинг юксаклиги, мажозий тасвир жонлилиги, эркин хаёлот парвозининг мантиқ аталмиш шафқатсиз мезонга бўйсунмас даражада сарҳад билмаслиги яратилаётган асарларнинг турфа хил таҳлилу талқин қилинишига сабаб бўлмоқда. Бундай талқинлар баъзан кишида ҳайрат ва ифтихор туйғуларини уйғотиб, тафаккур учқунларини алангалатса, баъзан ҳафсалани пир қилади. Бу ҳам табиий ҳол. Чунки ҳаётнинг ўзи минглаб жилвалари билан инсон руҳиятига минг турли таъсир кўрсатади. Демак, адабиёт реал ҳаётга, инсон руҳиятининг энг чуқур, энг қоронғу гўшаларига илдамроқ кириб бораяпти.

Ғарб романчилиги уч аср мобайнида босиб ўтган йўлни ўзбек романчилиги бир асрда босиб ўтди, десам муболаға бўлмайди. Ҳозирги миллий романимиз мавзу кўлами, ички ҳиллари, тузилиши ва поэтикаси билан жанр табиатини ўзгартириб юбориш даражасига етиб бордики, ушбу муаммо жиддий ўрганилиши лозим.

Адабий жараёндаги жонланиш адабиётшуносликка ҳам таъсирини ўтказаётгани сир эмас. Кейинги йиллар ўзбек романи табиатида юз бераётган ҳар бир ўзгариш ва янгиланишлар ҳақида куюнчаклик билан ёзаётган олимларимиз сафи ҳам тобора кенгаймоқда. Шу ўринда мен уларнинг олдинги сафида бораётган таниқли танқидчи-адабиётшунос Умарали Норматовнинг саъй-ҳаракатларини алоҳида қайд этишни истар эдим. У Республикадаги йирик ва обрўли журнал, газеталарда кетма-кет, бир-биридан мазмунли чиқишлари билан илмий-танқидий фикр тараққиётига салмоқли ҳисса қўшаяпти. Лекин менинг мақсадим домланинг айрим мақолаларидаги мулоҳазаларига ўзимнинг холис муносабатимни билдириш, ўрни келса, андак баҳслашиш.

Албатта, мен баҳслашмоқчи бўлган масалалар ҳақида умуман тўхталмаслик ҳам мумкин эди, бироқ қуйидаги икки жиҳат хусусида тўхтамасдан иложим йўқ. Биринчиси, ўзбек бадиий тафаккур тарзида У.Норматов урғу бераётган абсурд каби тушунчалар азалдан бормиди ёки энди пайдо бўлдими, ана шу ҳақиқатни аниқлаш иштиёқи. Иккинчиси, ғайриилмий талқинлар китобхонни, айниқса, адабиётшуносликдан таълим олаётган талабалар, тадқиқотлар олиб бораётган магистрант ҳамда аспиратлар онгида чалкаш тасаввур қолдирмаслиги ташвиши.

Давоми учинчи бетда

АБАДИЙ УЙҒОҚ ЧАШМА

Боши биринчи бетда

Илгари фолклор жамоалари деганда кўз ўнгимизга фақат кексалардан иборат ансамбллар келарди. Бугун эса ҳар бир жамоада етти ёшдан етмиш ёшгача бўлган ҳаваскорни учратиш мумкин. Лекин кези келганда баъзи мулоҳазаларни айтмасликнинг иложи йўқ. Аввало, жамоаларнинг дастурларида қўшиқлар кўпайиб кетган, баъзиларида рақслар мўл. Албатта, қўшиқ ва рақслар ҳам бизнинг меросимиз, қадриятларимиз. Аммо, фолклор-этнографик ансамблларининг асосий вазифаси қадимий урф-одатларимиз, удумларимиз, маросимларни тўкисроқ намойиш этиб, шу жараён билан боғлиқ қўшиқларни тарғиб қилсалар яхши бўларди. Иккинчидан, айрим жамоалар асосан тўй маросимлари билан чекланиб қоляптилар. Ранг-баранглик ниҳоятда зарур. Чолғуларнинг жуда кўпайиб кетиши ҳам ўзини унчалик оқламайди.

Бу жиҳатлардан қатъий назар, кўрик-танлов юксак савияда ўтди.

— Юртимиздаги ҳар бир маҳалла маънавий-ахлоқий қадриятларимизнинг таянчи ҳисобланади, — дейди республика "Маҳалла" жамғармаси раиси муовини Гулнора Йўлчиева анжуманнинг аҳамияти ҳақида гапириб. — Зеро, умуминсоний ва миллий қадриятларимизнинг авлоддан-авлодга ўтиб, абадий яшашида маҳаллаларнинг аҳамияти бениҳоя катта. Жамоаларнинг кўплари маҳаллаларда ташкил топаётгани ҳам бежиз эмас. Биз ҳар бир маҳалланинг ўз фолклор-этнографик ансамбли фаолияти кириб боришига эришишимиз керак. Чунки улар тарғиб қилаётган урф-одатлар, удумлар, маросимлар маҳалла муҳитини соғломлаштиради.

Кўрик-танловнинг муваффақиятли ўтишида Қашқадарё вилоят ҳокимлиги ва маданият ишлари бошқармаси, Китоб тумани ҳокимлиги ҳамда республика халқ ижодиёти марказининг саъй-ҳаракатларини алоҳида таъкидлаш лозим. Айниқса, китоблик санъат мухлисларининг қўллаб-қувватлашлари ҳар бир жамоага куч-қувват бағишлади.

Ҳакамлар ҳайъатининг қарорига кўра, "Хоразм" фолклор-этнографик ансамбли олий ўринни эгаллади. Иккита биринчи ўрин "Ҳилола" (Қарши) ва "Тўрғай" (Тошкент вилояти) жамоаларига насиб этди. "Шаршара" (Сурхондарё) ва "Қасри Орифон" (Бухоро) иккинчи, "Кабутар" (Фарғона), "Бесперде" (Қорақалпоғистон), "Гаштак" (Жиззах) ва Тошкент шаҳар фолклор-этнографик жамоалари учинчи ўринга сазовор бўлдилар.

"Олтин мерос" жамғармаси халқаро алоқалар ва тарғибот маркази директори Насиба Усмонова "Ҳилола" жамоасига жамғарма томонидан махсус таъсис этилган чет эл ижодий сафарига йўлланма топширди. Шунингдек, айрим жамоалар ва қатнашчиларга "Олтин мерос" ва "Маҳалла" хайрия жамғармаларининг рағбатлантирувчи совринлари ва фахрий ёрлиқлар топширилди.

Гулчеҳра УМАРОВА

Суратларни ***Шавкат СУЛТОН*** *олган*

МАНГУ ЛАҲЗАЛАР ОШИҒИ

Бундан ўн беш йиллар бурун бош муҳарриримиз ман ва сураткашимиз Содиқ Маҳкамовга Наманган вилоятининг Янгиқўрғон туманидан бир саҳифа материал тайёрлаб келишни топширди. Эртаси куни Янгиқўрғонга жўнаб кетдик. Ҳақиқатдан ҳам туманда анчагина ишлар қилинаётган экан. Танишиб, керакли фактлар, деҳқонларнинг тажрибаларини мен ён дафтарчамга ёзиб олдим. Содиқ ака эса созлаб суратлар туширди.

Сафаримиз қариб, қайтадиган кунимиз бизни туман раҳбарларидан бири Наманган аэропортигача машинада кузатиб қўядиган бўлди. Янгиқўрғон табиати гўзал, баҳаво жой. Атроф ям-яшил, жаннатмакон боғлардаги дарахтлар гулга кирган маҳал. Гўзалликка маҳлиё бўлиб атрофга суқланиб боқиб келаяпмиз. Бир пайт Содиқ ака:

"Ие, машинани бир дақиқа тўхтатинг", деб қолди. Ҳайдовчи машина тормозини босди. Содиқ ака ҳеч кимга ҳеч нарса демасдан машинадан тушди-да йўл четида турган молхонани суратга ола бошлади. Тўрт-бешта кадр олгач машинага қайтди.

— Молхонанинг нимасини суратга олдингиз? — сўрадим Содиқ акадан.

Содиқ ака сирли жилмайди:

— Нимани суратга олганимни Тошкентга борганда кўрасиз.

Орадан икки-уч кун ўтгач Содиқ ака Наманганда туширган суратларини ишлаб чиқди. Бир даста. Бири-биридан ажойиб. Улар орасидан биттасини ажратиб менга кўрсатди. Молхона. Унинг томидаги шифер устида от турибди.

Тўғриси ҳайрон қолдим.

— Монтаж қилиб чиқдингизми? — сўрадим ҳайронланиб.

— Машинани тўхтатиб олган суратим шу, — деди Содиқ ака.

Маълум бўлишича, молхона ортида баланд тепалик бўлиб, тепалик устида турган от молхонанинг бу ёғидан худди шифер устида тургандай кўринар экан. Содиқ ака машинада кета туриб шу манзарани кўриб қолибди.

Ҳозир ўзимга-ўзим савол бераман. Хўш, нега биз сезмаган нарсани Содиқ ака ўша пайтда кўра билди. Демак, ат-

рофга биз сураткаш кўзи билан қарай олмаганмиз. Лолақизғалдоғу ям-яшил ўтларга маҳлиё бўлиб кетаверганмиз.

Кўринишдан сураткашлик оддий касбга ўхшайди. Фотоаппаратни қўлингга оласану, объективни тўғрилаб кнопкани боссанг, сурат тайёр. Аслида ҳам шундайми? Унда нега яхши суратларимиз бармоқ билан санарли? Нега ҳайратга тушиб томоша қиладиган санъат асари даражасидаги суратлар жуда оз бизда?

Яхшилаб ўйлаб кўрсангиз сураткашлик жуда мураккаб касб. Фотоаппарат кнопкасини босиш осон, аммо уни қачон босишни билиш керак. Шунда оддий сурат санъат асари даражасига кўтарилади.

90-йилларнинг бошларида Бухорода қулги байрами бўлди. Бу қадимий ва кўҳна шаҳарга мамлакатимизнинг кўплаб кулги дарғалари йиғилди. Тадбирни ёритиш яна мен ва Содиқ ака иккимиз зиммамизга тушди. "Лаби ҳовуз" ёнида чой ичиб ўтиргандик. Бир пайт бир гала қушлар келиб тепамиздаги дарахт-га қўнди. Содиқ ака қушларга бир дақиқа тикилиб турди-да, шошиб, елкасига осиб олган фотоаппаратини қўлига олди. Сўнг яшин тезлигида тўрт-беш марта фотоаппарат кнопкасини босди.

— Чойни ҳам тинч ўтириб ичмайсиз-а, Содиқ ака, — дедим ҳазиллашиб.

— Кўрмадингиз, ҳов анави индаги полапонни бир калхат келиб кўтариб кетди. Шуни суратга тушириб қолдим, — деди Содиқ ака.

Содиқ Маҳкамовни бугун мамлакатимизда билмайдиган, танимайдиган одам кам топилади. Уни, айниқса, ёзувчилар, санъаткорлар, фан ва маданиятимиз арбоблари яхши кўришади. Чунки уларнинг ҳар бирининг ҳаёт йўли Содиқ Маҳкамов суратларида муҳрланган.

Содиқ аканинг архивини кўздан кечирсангиз адабиётимиз, санъатимизнинг сўнгги ярим асрлик йўли бутунича акс этган.

Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимлари куни арафасида "ЎзАС" таҳририятида тантанали тадбир бўлиб ўтди. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист, таниқли сураткаш Содиқ Маҳкамовга кўп йиллик хизматлари учун Тошкент шаҳар маданият ходимлари касаба уюшмаси "Самсунг" телевизори совға қилди. Кўпсонли муштарийларимиз ва таҳририятимиз ходимлари номидан Содиқ ака Маҳкамовни касб байрами ва қимматбаҳо совға билан муборакбод этамиз.

Беккул ЭГАМҚУЛОВ

Ҳамкасбларимиз

ИЗЛАНИШДАГИ ИЖОДКОР

Радио биносига кириб борар эканман, мени буғдойранг, кўзларида шижоат ўти чақнаб турган, сочлари белидан пастга тушган гўзал аёл кутиб олди. У қанчалик самимий ва қувноқ бўлмасин, негадир юзида бир ташвиш ифодаси бор эди. Бунинг сабабини кейинроқ билдим...

— Ҳозиргина менинг "Бугуннинг одамлари" номли эшиттиришим эфирга узатилди, — дея гап бошлади Олима Ҳамроева. — Сиз келганингизда ана шу эшиттириш таъсирида ўтирган эдим. Яқинда Хоразм вилоятида ижодий сафарда бўлгандим. Мақсадим бугуннинг дарду ташвиши билан яшаётган, одамларга нафи тегаётган, бир тадбиркор инсон фаолиятини ёритиш эди. "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати Хоразм вилояти бўлимидагилар фикримни тушунишиб, менга ёрдам беришга ҳаракат қилишди ва "Хоразмтелеком" раҳбари, вилоят депутати Маҳмуджон Собировни тавсия қилишди.

Маҳмуджон Собиров билан илк бор суҳбат қураётганимдаёқ кўнглимдан "саҳифамга жудаям муносиб қаҳрамон экан", деган фикр ўтди. Тўғрисини айтсам, бундай камтарин раҳбарни жуда кам учратганман. Тошкентга келдиму тезда эшиттиришни тайёрлашга киришдим. Ушбу эшиттиришни тайёрлаб бўлгач, М. Собировнинг илтимосларига кўра, эфирга узатиш вақтини айтиш мақсадида Хоразмга телефон қилдим. Гўшакни бошқа бир киши кўтариб, узоқ сукутдан сўнг у киши тўсатдан вафот этганликларини айтди. Кутилмаган бу хабардан зўрға ўзимга келдим. Эфирга узатиш вақтида қанчалик ўзимни тутишга уринмай, барибир эплай олмадим, товушим титраб кетди...

Олиманинг бу сўзларидан мен ҳам ҳаяжонландим. Ўзгалар дардини ўз дарди деб билган ижодкоргина юракдан ёза олади, сўзлай олади. Олима Ҳамроева тайёрлаган бир қатор эшиттиришларни тинглар эканман, унинг ўзгалар дардини ҳис қилиши, аёлларимиз, оналаримиз дарду ташвишлари билан яшаётганини ҳис қиламан.

Олима Ҳамроева "Машъал" радиоканалида ўн йилдан бери ишлаб келмоқда. У "Матбуот ва ҳаёт", "Банк ва ислоҳот", "Бугуннинг одамлари", "Қонунни билган адашмайди" каби эшиттиришларнинг муаллифидир.

Журналист қачонки атрофга бефарқ бўла бошласа, унинг ижоди ҳам саёзлаша бошлайди. Олима Ҳамроеванинг ҳар бир қаҳрамонини сидқидилдан ўрганиш, муаммоларни таҳлил этиш йўлидаги изланишлари унинг масалалар моҳиятини англашга ниҳоятда эътиборли эканлигидан далолатдир. Мана шунинг учун ҳам Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократлаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси қошидаги "Журналист аёллар" клуби ташкил этган танловда Олима Ҳамроеванинг ижоди муносиб совринга сазовар бўлди. Унинг бундай ютуқлари беҳисоб. Энг муҳими, у ҳамиша изланишда. Ижод машаққатларидан чўчимаслик, дадиллик, ҳаётий ўткир масалаларни ўрганиш ва улар ҳақида "Машъал" тингловчилари билан бевосита мулоқот олиб бориш Олима Ҳамроевага хос хусусиятлардандир. Эҳтимол, унинг эшиттиришларини қизиқарли қилаётган жиҳатлар ҳам мана шундадир.

Таниқли радиожурналист Олима Ҳамроева ва жонажон радиомизнинг у каби ўнлаб ижодкор аёлларини касб байрамлари билан самимий қутлаб, янги ижодий ютуқлар тилаймиз.

Н.ЖАББОРОВА

Ёднома

ЁЗИШГА ЎРГАТГАН УСТОЗ

"Бировдан яхшилик кутиш учун, одам аввало, ўзи яхшилик қилиши керак", — дердилар шоир Ёнғин Мирзо.

Талабалик йилларим Тошкент Театр ва рассомлик санъати институти (ҳозирги Маннон Уйғур номидаги Санъат институти) театршунослик факультетида ўқирдим. 1965 йили Ёнғин ака ишлаётган "Ўзбекистон маданияти" ("Ўзбекистон адабиёти ва санъати") таҳририятида амалий машғулот ўтказдим. Ёзиш ва таҳрир қилиш сирларини илк бор шу ерда ўргандим. Хусусан, санъат ҳақида мақолалар ёзишни Ёнғин Мирзо менга сидқидилдан ўргатардилар. Ёзганларимдан хурсанд бўлиб, кўнглимни кўтарардилар. "Бошланиши ёмон эмас, — ҳафсаласизлик қилиб, мени уялтириб қўйма, ишончимни оқла!" Сўзларидаги қатъийлик ва умид оҳангларидан журъатимга журъат қўшиларди.

Тўғри, ёзганларим ҳамиша ҳам муваффақиятли чиқавермасди. Биридан хурсанд бўлсалар, бошқаси учун танбеҳ эшитардим. Бироқ таҳририятда ишлайдиганларнинг яхши муомаласи, Ёнғин аканинг кўмаги менга далда берарди. Энг яхши ишларимдан бири Ўзбекистонда ўтган Туркманистон кунларидан ёзган репортажим бўлган. Газетада кенг ўрин олган шу мақолам учун курс раҳбарим Я. Фельдман ҳам қувониб, табриклаганди. Стахан Раҳимов ва Алла Иошпе ҳақида ёзишга келганда жуда қийналдим. Манбалар етмасди. Ёнғин Мирзо уларнинг ҳаёти ва ижодини яхши биларканлар. Бу мақолани ҳамкорликда ёздик. Мақола чиққач "Шунақасиям бўлади", деб қўйдилар.

Ҳамза театрида Шекспирнинг "Қирол Лир" спектакли қўйилаётган эди. Газета янги асарларга тақриз ёзиш учун театршуносларга буюртмалар бериб турарди. Ёнғин Мирзо бир энли хат ёзиб, мени театршунос Тоир Исломов хонадонига юбордилар. Тоир Исломов хатни ўқиб, олиб қолди. Орадан кўп вақт ўтмасдан каттагина тақриз босилиб чиқди. Театр томошаси ҳақида чинакам тақризни ўшанда биринчи марта ўқишим эди. Ёнғин Мирзо ҳам хурсанд бўлиб: "Бир сирни айта қолай, бу одамга сен учун буюртма бергандим. Ўқи, ибрат ол, шунақа тақризлар ёз, дегандим" деб кулиб қўйдилар.

Устоз ҳамиша кайфияти чоғ юрарди. Фақат яхшиликни ўйлар, яхшиликдан гапирардилар. У кишига эргашиб, гўзал фазилатларидан баҳра олганимдан фахрланиб юраман.

Маҳмуд АҲМЕДОВ,
театршунос

«Давлатнинг боши — фарзанд», дейди доно халқимиз. Жигарбандининг бахти камоли учун яшаш ва меҳнат қилиш ҳар бир ота-онанинг эзгу мақсади, ҳаётининг бош муддаоси. Миллатимизга хос бўлган бу тенгсиз қадрият Ва-

НАФОСАТ ТАРБИЯСИ

танимиз Мустақилликка эришгач, давлатимиз сиёсатининг етакчи йўналишларидан бирига айланди. «Таълим тўғрисида» қонун ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг қабул қилиниб, ҳаётга кенг жорий этилиши туфайли мамлакатимиз таълим тизимида туб ўзгаришлар бўй кўрсатди. Мазкур жараён айни пайтда изчиллик билан давом этаётир.

Ёш авлод орасидан иқтидорли болаларни танлаб олиш ва уларга замонавий талаблар асосида таълим-тарбия бериш бугунги куннинг долзарб вазифаларидан саналади. Бу борада Тошкентдаги Алишер Навоий номидаги нафис санъат лицейида бой тажриба тўпланган. Қарийб ўн йилдирки, лицейда иқтидорли болаларга таълим бериб келинади. Шу маънода Нафис санъат лицейини Истиқлолнинг тўнғичи, яъни Ватанимиз ўз мустақиллигига эришгандан кейиноқ ташкил топган илк лицей сифатида тилга олишади. Ўтган йиллар мобайнида бу таълим масканини битирган ўқувчилар аллақачон жамиятимиздан ўзларининг муносиб ўринларини топиб кетишди. Заҳматкаш устозу мураббийлар эса «йилт» этган истеъдод учқуни бор бўлган ўғил-қизларга адабиёт ва санъат сирларини ўргатишни давом эттиришмоқда.

Мухбиримиз Нафис санъат лицейи директори ***Сўлмас СУЛТОНОВ*** *билан учрашиб, лицейнинг кечаги куни, бугуни ва истиқболи ҳақида суҳбатлашди.*

— Нафис санъат лицейини ташкил этишдан кўзда тутилган мақсад, бу борадаги дастлабки қадамлар, илк муваффақиятлар ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Албатта, ҳар бир янги давр таълим-тарбия жабҳаси олдига, бошқа соҳаларда бўлгани каби, тамоман янги талабларни қўяди. Бу талаблар эса тинимсиз изланиш, ўзгариш, янгиланишлар қилишни тақозо этади. Истиқлолдан кейин республикамиз таълим тизимида амалга оширилган туб ислоҳотларнинг ҳаётийлигини, қонунийлигини мен ана шунда деб биламан.

Шу маънода Республка Нафис санъат лицейининг ташкил топишини, бир томондан, давр талаби, деб ҳисобласак, иккинчи томондан, бу каби илм даргоҳлари Истиқлолимизнинг шарофати билан юзага келган янгича таълим-тарбия масканларидир.

Биз дастлаб ишни тажриба-синов майдони сифатида бошлаб, бошлаган ишимизнинг натижасига қараб фаолиятимизни кенгайтириб, давом эттириб боришни кўзда тутган эдик. Натижа эса ёмон бўлмади. Фаолиятимизни 1991 йили бошлаган бўлсак, 1993 йили ўқув маскани лицейга айлантирилди. Олдимизга республикамиздаги иқтидорли болаларни, адабиётга, санъатга айрича ҳавас бор, бу соҳалардан яхши хабардор, машқлари умид уйғотадиган ўқувчиларни бир жойга жамлаб, чуқур билим беришни мақсад қилиб қўйдик. Шу эзгу ниятлар йўлида дастлаб учта: она тили ва адабиёт, тарих ва санъат бўлимларини очдик. Она тили ва адабиёт бўлимига кўпроқ шеър ёзишга иқтидори бор болаларни жалб этдик. Ватанимиз ўтмиши, қадриятларимиз билан қизиққан ўқувчиларни тарих бўлимига, рассомчиликка кучли ҳаваси бор иқтидорли болаларни эса санъат бўлимига жалб этдик. Албатта, саъй-ҳаракатларимиз ўз самарасини берди. Мен буни биргина факт орқали ҳам изоҳлашим мумкин. Нафис санъат лицейининг илк битирувчилари бўлган олтмиш тўрт нафар ўқувчимиздан олтмиш иккитаси биринчи йилиёқ олий ўқув юртларига қабул қилинди. Ишонч билан айта оламанки, бундай кўрсаткичлар кейинги йилларда ҳам қайд этиб келинаётир.

Президентимиз Ислом Каримов «Тафаккур» журнали бош муҳарририга берган интервьюсида шундай деб таъкидлаган эди: «Ҳар қайси инсонда муайян даражада интеллектуал салоҳият мавжуд. Агар шу ички қувватнинг тўлиқ юзага чиқиши учун зарур бўлган барча шарт-шароит яратилса, тафаккур ҳар хил қотиб қолган эски тушунча ва ақидалардан халос бўлади. Ва ҳар қайси инсон Аллоҳ таоло ато этган қобилият ва истеъдодини аввало ўзи учун, оиласининг, миллати ва халқининг, давлатининг фаровонлиги, бахт-саодати, манфаати учун тўлиқ бахшида этса, бундай жамият шу қадар кучли тараққиётга эришадики, унинг суръат ва самарасини тасаввур қилиш ҳам осон эмас». Лицейимиз жамоаси ўз фаолиятида Юртбошимизнинг мазкур даъватларини дастуриламал қилиб олганки, баркамол авлод орзуси рўёбга чиқишида ўз ҳиссамизни қўшиш бизга ҳам масъулият юклайди, ҳам куч-ғайрат бағишлайди.

—Ўн йил мобайнида лицейда ўзига хос анъаналар ҳам шакллангандир?

—Ўзингизга маълум, 1994 йилдан тест синовлари жорий этилди. Бу тартиб фақат билимли ўқувчиларнинггина эмас, шунингдек, қунт билан таълим берадиган педагогик жамоаларнинг меҳнатини ҳам юзага чиқарди. Умуман, иқтидорли болаларга яратилаётган шароитлар, уларга берилаётган имтиёзлар ўқувчиларда илм олишга катта рағбат уйғотиб, ҳавас қилса арзигулик анъаналарни юзага келтирмоқда. Жумладан, бизда ҳар йили бир-икки нафар ўқувчимиз олий ўқув юртига имтиёзли тарзда ўқишга қабул қилинади. Ўтган йили 11-синф ўқувчиси Наргиза Тўхлиева Зулфия номидаги Давлат мукофоти билан тақдирланди. Ҳозир у Тошкент Давлат жаҳон тиллари университетининг халқаро журналистика факультетида таълим олмоқда. Шунингдек, ўтган йили икки ўқувчимиз тарих фани бўйича Республика олимпиадасида ғолиб бўлишди. Бу йил истеъдодли қизимиз Ф. Исмоилова Республика бўйича тасвирий санъат кўрик-танловида биринчиликни қўлга киритди. Қолган ўринлар ҳам лицейимиз ўқувчиларига насиб этди. Булар ҳам лицейимизнинг яхши анъаналари сирасидан.

Модомики, анъаналар ҳақида гапираётган эканмиз, яна шуларни ҳам таъкидлашни истардим: лицеймизни битириб чиққан ёшлар билан кейинчалик улар қаерда қандай касбда ишламасин, қаерда ўқимасин, доимо ўзаро алоқада бўлиб турамиз. Ҳар йили 6 феврал куни собиқ ўқувчилар билан учрашиб, суҳбат қурамиз. Ҳозир уларнинг айримлари ижодкор журналист, педагог, айримлари ўқишларини давом эттиришаётир. Масалан, самарқандлик собиқ ўқувчимиз Жўрабек Ҳамидов АҚШда, жиззахлик Бунёд Умаров Японияда таҳсил олаётир. Собиқ ўқувчиларимиз орасида Англияда, Германияда ўқиётган талабалар ҳам бор. Мана, энг сўнгги хушхабарлар: ўқувчимиз Камола Субҳонова Ҳиндистонда ўтган ёш мусаввирларнинг халқаро Шанкар мукофоти совриндори бўлди. У энди Республика Бадиий академиясининг Рассомчилик ва дизайн институтига имтиёзли тарзда кириб ўқиш имконига эга. Яна бир ўқувчимиз Абдумутал Раҳимов Республика телевидениесининг "Зинама-зина" кўрсатувида қатнашиб, барча саволларга жавоб бериб, ғолиб бўлди. Биз улар билан фахрланамиз, уларнинг ютуқларида ўз меҳнатимизнинг озми-кўпми самарасини кўриб қувонамиз.

— Боладаги иқтидор — бу табиатнинг инъоми. Бироқ уни юзага чиқариш муаллим-мураббийлардан озмунча меҳнат, қунт талаб этмаса керак?

— Тўғри айтасиз. Иқтидорли бола ўз касбининг фидойиси бўлган ўқитувчи қўлига тушсагина талантини намоён этади. Бу жиҳатдан асосий масъулият муаллим-мураббий зиммасига тушади. Лицейимиз педагогик жамоаси орасида бор билимини болалардан аямай, қалбининг қўрини бериб меҳнат қиладиган ўқитувчилар талайгина. Тасвирий санъат муаллими Абдураҳмон Норқобилов қўлида таҳсил олган ўқувчиларнинг аксарияти олий ўқув юртларига кириб ўқишаётир. У болалар билан ишлашдан, уларга мусаввирлик сир-асрорларини ўргатишдан эринмайди. Бу ўринда яна тил ва адабиётдан таълим бераётган ўқитувчилар Ҳошимжон Аҳмедов, Заҳро Дадахўжаева, тарих ўқитувчиси Фарҳод Султонов, инглиз тили ўқитувчиси Барно Қўшоқова, мусиқа муаллими Дилфуза Ҳайдарова, тарбиячилардан Мупарраҳ Пирназарова, Барно Имомалиеваларнинг меҳнатини таъкидлашни истардим.

— Лицейда бугунги кунда амалга оширилаётган ишлар ва истиқболдаги режалар ҳақида нима дейсиз?

— Айни пайтда лицейимизда олти юз ўттиз нафар ўқувчи таълим олаётир. Шулардан эллик фоизи вилоятлардан келиб ўқиётган болалар. Улар ётоқхона, тўрт маҳал иссиқ овқат билан таъминланган. Дастлаб ўқувчиларни 9-синфга қабул қилган бўлсак, ҳозир 5-синфдан қабул қилаяпмиз. Чунки лицейимизга келадиган ўқувчиларнинг савияси ҳар хил, уларни тайёрлаб, муайян даражага олиб чиққунча анчагина вақт ва меҳнат талаб қилинади. Бу орада икки-уч йил ўтиб кетади. Шу боисдан, ўқувчиларни 5-синфдан бошлаб ўзимиз тайёрлаб оладиган бўлдик.

Лицейда яна учта инглиз тили, иқтисод ва сухандонлик бўлимларини очганмиз. Ҳозир жами олтита бўлимда таълим-тарбия ишлари изчил олиб борилмоқда.

2000 йили лицейимизда Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети ўзбек тили ва адабиётини ўқитиш методикаси кафедрасининг филиалини очдик. Кафедра мудири Б. Тўхлиев, доцентлар М. Шамсиева, Р. Абдулаҳатова, Р. Ниёзматова, катта ўқитувчи Д. Жумашев биз билан яқин ҳамкорликда иш олиб боришмоқда. Бундан кўзланган мақсад ижодкор ўқувчилар билан жиддий иш олиб бориш, уларни бадиий ижод сирларидан хабардор қилиш. Ана шундай изланишларнинг натижаси сифатида яқинда ижодкор ўқувчиларнинг илк тўплами чоп этилди.

Албатта, бугунги кунда ўқишни, малакали билим олишни истаётганлар жуда кўп. Улар орасидан энг иқтидорлиларини танлаб олиш муайян қийинчиликларни ҳам туғдиради. Бироқ бу қийинчиликларга қарамай, истеъдод учқуни кўринган ҳар қандай болани кўпчилик орасидан ажратиб ола билиш, унга малакали таълим-тарбия бериш бизнинг бурчимиздир. Зотан, Миллий дастурда уқтирилганидек, яқин келажакда элитар синфлар бўлади. Бу, чинакам шоир ёки адиб бўладиган, бошқача айтганда, бўлажак даҳо ижодкорни топиш ва тарбиялаш, дегани. Ана шундай порлоқ истиқбол бугунги кунда биздан тинимсиз изланиш ва меҳнат қилишни талаб этаётир.

Аҳмад ОТАБОЕВ суҳбатлашди.

Қуйида сиз Алишер Навоий номидаги Нафис санъат лицейи ижодкор ўқувчиларининг ижод намуналари билан танишасиз

Самар НАЗАР

ЮРТИМ

Юрагимда ёришган дунё,
Жаннатдайин муқаддас макон.
Сан манингсан, манингсан, илло,
Она юртим — жон Ўзбекистон.

Боғларимни ёритар ҳилол,
Кўнглим ўсар тоғларинг аро.
Юракдаги энг ширин хаёл,
Сан манингсан, манингсан, илло.

Фарзандингман, ҳар бир тошингман,
Меҳр бериб нурдай бойланган.
Юртим, сенинг ёруғ суруринг
Жоним ичра нурдай жойланган.

ТУРНАЛАР
Имомов Аббос 10[а] синф

Холида ЛАКБАРОВА

ЮЛДУЗИНГНИ БЕР, ОСМОН

Кўзларимда томчи-томчи ёш,
Юрак-бағрим қўшиб ситади.
Юлдузларга термуламан жим,
Улар қандай тақдир битади?

Хаёлларим, кетмангиз йироқ,
Бу юлдузлар алдамчи экан.
Улар ёнмас, шунчаки сароб,
Оқ нурлари бир қамчи экан.

Руҳим қийнар, танам исканжа,
— Юлдузимни топиб бер, — дейди.
Хаёлларим нозик ва инжа,
Вужудимни бир алам ейди.

Юлдузингни бергин, эй, осмон,
Малҳам бўлсин безовта руҳга.
Қаро тунда руҳим саргардон,
Мен ташнаман илиқ бир нурга.

НАТЮРМОРТ
Саидаҳмедова Зулайҳо 8[а] синф

Саодат КАЛОНОВА

БУ — ҲАЁТ

Оёғим остида эзилар хазон,
Кечагина бахтли эди яшил барг.
Қайта яна баҳор бўлар ҳукмрон?
Яна уйғонади ўзга бир куртак.

Инсон ҳам бир куни шу барг сингари,
Бу ҳаётта куртак мисол келаркан.
Қуюн мисол вақт ҳам ўтгани сари,
Аста умри ўтиб, у ҳам кетаркан.

Бу дунёдан бир кун ўтарман мен ҳам,
Абадий яшамас ҳеч бир одамзот.
Бир нарса юракка бўлади малҳам,
Шеър—инжа тарихим, у бўлар ҳаёт.

КЕКСА ДАРАХТ
Субҳонов Жавоҳир 9[а] синф

Усмон АЗИМ

СЕНИ ХАЁЛИМДА КЕЛДИМ КЎТАРИБ

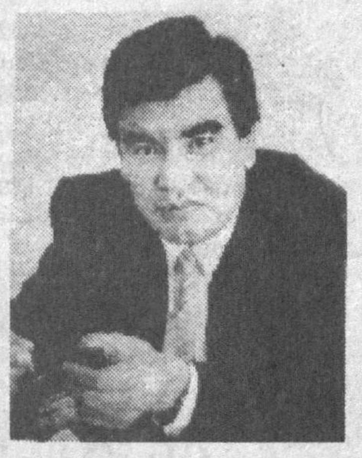

* * *

Ҳеч нарса кўринмас.
Тун жуда қалин.

Қоронғулик кўмган
Яқин-йироқни,

Сен мени ўлган деб
Йиғлама тағин —

Ёқдим деразада
Турган чироқни.

* * *

Тонгда ёмғир ёғиб
ўтган. Боғларнинг

Ювилган кучоғи
Тоза, осуда.

Кўз ёшдай покиза
Барг-бутоғлари...

Келсанг бўлар эди..,
Соғиндим жуда.

* * *

Кун ўтди. Тун ўтди.
Бесон-бесаноқ.

Боғлар хазон бўлди.
Кўкарди олам.

Соғинч азоблари
Ҳамон беадоқ—

Сени илк кўрганим —
Яшин ичраман.

* * *

Бир дамда ўзгарди
Ҳаво. Осмонга

Булутлар чиқдилар.
Томчилар томди.

Мен яна шеър топдим
Азиз армондан,

Соғинчда кул бўлган
Юрагим ёнди.

* * *

Туманлар тарқалди.
Ёришди ҳаво.

Очиқ деразага
Пардалар сурдим.

Ортиқ керак эмас
Жонимга жафо —

Узоққа қарасам,
Келар "оҳ" ургум.

* * *

Ойнинг ёғдулари
Тўкилар — зилол,

Дунё — кенг. Тубига
Етмайди туйғу.

Тор боққа асирми? —
Йиғлади шамол,

Тун бўйи кўзимга
Келмади уйқу.

* * *

Ўйладим бу тоғлар
Энг хилват узлат,

Соғинчни тан олмас
Қоялар тоши...

Қаерга борсам ҳам,
Келасан излаб,

Шеър айтмоқ бўлгандим —
Тўкилди ёшим.

* * *

Селлар оқаётир
Олис сойларда,

Қарсиллаб синади
Сангноқнинг тоши.

Жоним сойлардан ҳам
Қўрқинч жойларда —

Бағримга узилиб
Тушмоқда ёшим.

* * *

Вужудимга чўкди
Оғир сукунат,

Юракни забт этди,
Руҳга қулади.

Яна тушаяпти
Бошимга кулфат —

Сабрим тугаяпти.
Сабрим тугади.

* * *

Майсалар осмонга
Интилди. Чаппор

Очилди чечаклар —
Мастона ўсди.

Бир гўзал маккорлик
Айлади баҳор,

Сенга борар йўлни
Уч ойга тўсди.

"СОҒИНЧ" туркумидан

* * *

Шамолни кутаман.
Кутгандай иқбол.

Интизор жонимда
Беором ларза.

Ҳаммага бепарво
Ўттувчи шамол,

Сендан хат келтирар
Менга ҳар лаҳза.

* * *

Деразам ёнида
Шовуллар терак.

Бу гунг тўлғонишда
Не сир-асрор жо?

Бир оғиз суҳбатга
Зор бўлса керак —

У ҳам юксагида,
Менимча, танҳо.

* * *

Тунги ёмғирдан сўнг
Яроқлади тонг.

Майсаларда бесон
Шабнам гавҳари.

Қуёш экилдими?
Етмасин зиён —

Сени хаёлимда
Келдим кўтариб.

* * *

Деразалар ўчган.
Кеча — бепоён.

Юксаклардан оқар
Ойнинг нафаси.

Бу кеча оллоҳга
Етади — аён —

Соғинчда сил бўлган
Юракнинг саси.

* * *

Қушларнинг галаси
Кесар ҳавони,

Пирпирар капалак —
Митти таҳлика.

Имконимдан ошди
Руҳнинг залвори —

Овозим тобора
Ернинг қаъридан.

* * *

Елкамни қиздирди
Баҳорги офтоб,

Бу дам майса бўлсам —
Қиёқлар ёзиб...

Танимни тарк этса
Маъшум изтироб,

Сен ўтсанг — гуллаган
Жонимни босиб.

* * *

Хавотир олмагин.
Оташлар — кукун.

Ситамлар тугади,
Идрок узилди...

Ярим тунда аммо
Тарк этди уйқум —

Музларни ёндириб —
Ёшим тизилди.

* * *

Мустаҳкам яшашга
Шошмоқда баҳор,

Жўяклар олмоқда,
Экмоқда экин...

Илдизли умримни
Айладим бекор —

Шамолдай гуллайман
Дунёнгда эркин.

* * *

Мен чўчиб уйғондим.
Не гап? Ё, пирим!..

Одамларга айтдим
Кўрган тушимни.

Ҳамма ҳар хил айтди
Бу ҳол таъбирин,

Бир кас ҳам билмади
Соғинишимни.

* * *

Ўтлоқлар ўрилди.
Қуёш кўрига

Қўшилиб анқиди
Пичаннинг бўйи.

Ётдим — елкам тутиб
Офтоб нурига,

Сен ҳаётда ўйларга
Бағримни қўйиб.

* * *

Сенинг яралмишинг
Сароб маёқдан —

Туманларим ичра
Порлайсан сим-сим.

Бир лаҳза тўхтагин.
Етолмаяпман —

Чўкиб кетаяпман,
Ахир, азизим.

* * *

Менга айтдиларки,
Келганмиш кўклам:

Ҳаволар тозадир,
Дала-дашт кўкдир...

Деразани очиб
Бундай қарасам,

Дунда сендан ўзга
Ҳеч нарса йўқдир.

* * *

Тошдан яралгандай
Булутлар. Бежон.

Бош эгдим. Етмади
Кучим қарашга...

Қулаб тушмайдими
Бошимга осмон —

Наҳотки, маҳкумман
Сенсиз яшашга?

* * *

Дунёда товушлар
Ўлган. Сукунат

Юракка ташлаган
Оғир жисмини.

Бу дунё — жим соғинч,
Бу дунё — кулфат —

Тилсиз "оҳ"ларимнинг
Сўнгсиз тилсими.

* * *

Баҳорлар оҳиста
Сенга эргашди.

Кетди изларингдан
Бор гулу гиёҳ.

Ёз куни қовжираб
Тоғлардан ошди...

Баҳорсиз қолди—ку
Бу дунё!

* * *

Ўзинг бўлсанг эди
Қисматнинг зайли!

Унинг ҳар шарпасин
Ҳукмига кўнсам —

Гарчи яшатмади
Соғинчинг!.. Майли,

Соғинсам... Соғинсам...
Соғиниб ўлсам.

* * *

Тушларда кўришдик.
Тушларда фақат.

Тушларга ярашиқ
Ишқ руҳин сайри...

Ҳаёт, "уйғонгин" деб
Зуғум на ҳожат —

Ҳеч ким энди мени
Уйғотолмайди.

* * *

Кўнглимга хуш ёқди
ёмғирли кунлар,

Ҳар бир томчисида
Фаришта бўйи.

Ёмғир ораладим —
Ўради мунглар,

Ҳеч бир кас сезмади —
Йиғладим тўйиб.

* * *

Ҳарир ғуборларга
Шамол белади

Тоғларни. Осмонда
Турналар карвон.

Узоқ-узоқларга
Кеттим келади —

Сизни учратганим
У дамдан буён.

* * *

Қуёшинг нурлари
Тақдирга тушди —

Руҳимда жаннатнинг
Камалаклари.

Соғиниб гулладим.
Шамолда учди —

Юракнинг беҳисоб
Капалаклари.

* * *

Ичимни тўлдирди
Кўзим ёшлари —

Йиғламоқ уятдир
Кундузлар ошкор.

Фақат юрак теран
Оқа бошлади,

Ўзимдан бошқанинг
Кечмоғи душвор.

* * *

Чексиз ҳувуллаган
Бир ҳолга етдим.

Яшашга умрнинг
Йўқдир овунчи.

Қайдадир увлади —
Сесканиб кетдим:

Кўчага ҳайдалган
Бу ит — соғинчим.

* * *

Дард ичра ҳушёрман.
Ҳар заррам тирик.

Англадим севгининг
Фоже йўлини.

Ва оғир соғинчда
Аҳволим тиниқ —

Кўнглим тубигача
Турар кўриниб.

* * *

Деворга ям-яшил
Тўшини босиб,

Узоққа термулди
Бу ғамгин дарахт...

Бу кеча девордан
Ўтгуси ошиб,

Илдиздан ҳам кечиб
Кетади бир вақт.

* * *

Жаннатим ҳам сенсан,
Дўзахим ҳам — сен.

Бор дарднинг оғриғи
Жонга қоришган.

Сен билан кундузим
Кечаларга тенг,

Сен билан тунларим
Кундай ёришган.

* * *

Тош эмас, ҳавонинг
Умр тарзин тут,

Менсиз енгил яша —
Тарк этсин армон.

Ҳатто хотиралар
Залворин унут,

Азизим, эслама
Мени ҳеч қачон.

* * *

Унутман. Сенсизлик
Айлади асир.

Соғинч зиндонига
Отди боримни.

Нечун эшитмадинг,
Бепарвом, ахир,

Оллоҳ ҳам эшитган
Оҳу зоримни.

* * *

Дунё! Мен қаршингда
Мардона турдим —

Айт, қачон тугайди
Бу дарднинг кори?

Тоғларни бошимга
Кўтариб урдинг —

Қумнинг заррасича
Йўқдир залвори.

* * *

Ой нури менгзади
Тилло ипакка.

Баргларда мизғиди
Шамоллар хиёл.

Ўлтирдим "оҳ"имни
Ютиб юракка:

Ҳориган — уйғониб
Кетмасин шамол.

* * *

"Севаман!" — шамолда
Учди иқрорим.

(Фақат ҳур-ҳур шамол
Кўйингда — нафас!)

"Хабар етмади", деб
Тонмагин, ёрим,

Юрагимга теккан
Шамоллар ўлмас.

Самарқандлик кекса адиб Бобомурод Даминов ўзининг қиссалари ҳикоя ва очерклари билан китобхонларга яхши таниш. Ёзувчининг "Пешонада бори" номли трилогиясининг биринчи китоби ўқувчилар томонидан илиқ кутиб олинган эди. "Зарафшон" нашриёти ана шу трилогиянинг иккинчи китоби — "Тақдир ўйини" романини яқинда босмадан чиқарди.

Асарда иккинчи жаҳон урушининг дастлабки йилларидаги воқеалар қаламга олинган. Муаллиф мамлакат ичкарисидаги вазият, халқимизнинг сабр-бардоши, меҳнат фронтида кўрсатган мислсиз жасоратини таъсирчан ҳаётий лавҳаларда ифодалаб беради. Айни пайтда биз ўзбек жангчиларининг жанг майдонларидаги матонатларига ҳам гувоҳ бўламиз.

"Тақдир ўйини" асари оғир синов даврида меҳр-оқибат, ёрдам, бим-биродарлик туйғуларига содиқ қолиб, умумий душман устидан қозонилган ғалабага улкан ҳисса қўшган халқимизнинг мардона шижоатини тараннум этади. Шу жиҳатдан ҳам бу романнинг тарбиявий аҳамияти муҳимдир.

Асарга Абдураззоқ Турди муҳаррирлик қилган. Мусаввир М. Ворожейкина.

Доимий ҳамроҳ

"Йиллар ўтган сайин ҳар бир киши ўзининг ҳаётдаги ўрни, имкони ва барча топган, йўқотганлари ҳақида ўйлашга мажбур бўлар экан. Ҳарқалай, бундай мажбурлик туйғуси фикрлайдиган, қалби ҳамиша ижодга мойил кишиларда осон кечмаса керак. Жумладан, мен ҳам сўнгги йилларда бу ҳақда жуда кўп ўйладим...", дея ёзади Ражаббой Раупов "Эътиқод" номли мақолалар ва ҳикоялар тўпламининг бошида. Мазкур китоб "Янги аср авлоди" нашриёти томонидан беш минг нусхада чоп этилган.

Тўпламдан муаллифнинг ҳуқуқий мавзудаги бир неча мақолалари жой олган. Уларда турмушимизда учраб турадиган иллатлар, долзарб ижтимоий муаммолар қаламга олинган.

"Арава", "Хабар", "Туман", "Қўй йили" сингари ҳикоялардаги тасвир ва воқеалар шартлилик асосига қурилган бўлиб, муаллиф ҳаётга қаҳрамон кўзи билан қарайди, ҳодисаларни қаҳрамон каби ҳис этади, улар ҳақида теран фикр юритади. Бу хусусиятлар Ражаббой Рауповнинг ҳикояларига ҳаётийлик, самимийлик бағишлайди.

"Эътиқод" тўпламида, шунингдек, китоб муаллифи ва унинг ижоди ҳақида таниқли олим ва ёзувчиларнинг қисқача дил сўзларини ҳам ўқишингиз мумкин.

Китобга Азиз Саид муҳаррирлик қилган.

Яқинда "Шарқ" нашриёт-матбаа акциадорлик компанияси бош таҳририятида истеъдодли ёш шоира Замира Эгамбердиеванинг "Дадамнинг дуоси" китоби чоп этилди. Мажмуага муаллиф ўзига хос тартиб берган. Китобнинг асосий қисмини шоиранинг турли йилларда битган шеърларидан тартиб берилган "Қирқ биринчи жон" бўлимидаги шеърлар мазмун-мундарижаси ушбу тўртликда ўз ифодасини топган, десак янглишмаймиз:

Биламан, миллион йил яшаса ҳамки,
Юлдузлар овози етмайди ерга.
Минг бор шукур қилсам арзийди, чунки
Кўнглимни тўкишим мумкиндир шеърга!

Содда ва самимий туйғуларнинг таъсирчан образли ифодаси З. Эгамбердиеванинг деярли берча шеърларига хос фазилат.

Китобнинг "Бир қатим нур" деб номланган бўлимидан ижодкор кундалигидан танланган лавҳалар жой олган. "Инсон кўнглини ёритмоқ учун ойнинг шуъласи ёки офтоб ҳарорати шарт эмас, унга бор-йўғи бир қатим нур бўлса кифоя", деб ёзади шоира. Дарҳақиқат, китобдаги нурли сатрлар сизнинг қалбингизга ёруғлик ва ҳарорат олиб киришига ишонамиз.

"Боланинг тили ширин", деган ибора бор. Замира бола тилидан тўкилган ана шу асал сўзлар замиридаги ҳаётий фалсафаларни илғаб олишга эришган. Китобнинг "Гулнинг киприклари" бўлимидаги жажжи суҳбатларни ўқиб, бунга ўзингиз ҳам гувоҳ бўласиз.

Шеър ёзиш ҳам, турмуш муаммоларини мақола тарзида ёритиш ҳам ижодкордан қалб қўрини бериб меҳнат қилишни талаб этади. З. Эгамбердиеванинг "Халқ сўзи", "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" каби газеталарда эълон қилинган бадиий-публицистик мақолалари "Дадамнинг дуоси" китобининг "Яхшилар кўп дунёда" бўлимида жамланган.

Мажмуа беш минг нусхада чоп этилган. Китобни мусаввир Х. Зиёхонов безаган.

Доимий ҳамроҳ

"Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти "Нефть ва газ геологияси русча-ўзбекча изоҳли луғат"ни чоп этди. Мазкур изоҳли луғат ўзбек тилида биринчи марта нашр этилмоқда. Бунда асосан нефть соҳасига оид уч мингдан ортиқ термин ва тушунчага изоҳ берилган.

Луғатда нефть ва газ геологияси, геокимёси, геофизикаси, конларни ишлаш ва қидириш, ишлаш, ишлатиш, қудуқларни бурғулаш, нефть ва газга оид турли технологик жараёнлар баён этилган. Луғат нефть ва газ саноати мутахассислари ва илмий ходимлари, шунингдек, олий ўқув юртларининг тегишли факультетлари ўқитувчи ва талабаларига мўлжалланган.

Геологиянинг нефть-газ геологиясига яқин соҳалари бўлган геофизика, гидрогеология, петрография, литология, тектоника ҳамда ёндош фанларга оид энг муҳим терминлар луғатда ўз ўрнини топган. Эскирган, ўз моҳиятини йўқотган терминлар луғатга киритилмаган. Халқаро миқёсда қабул қилинган терминлар ўзгаришсиз берилган.

Луғатни нашрга Республика атамашунослик қўмитаси тавсия этган.

АБСУРД МАЪНИСИЗЛИКДИР

Танқидни танқид

Боши биринчи бетда

Келинг, гапни абсурд асар масаласидан бошлайлик.

"Абсурд" термини "маънисизлик" тушунчасини англатади. Унинг ўзгача талқини йўқ ва бўлиши мумкин эмас. Бироқ мазкур терминнинг сиёсат ва санъатдаги, жумладан, сўз санъатидаги талқини бири-биридан кескин фарқланади. Бинобарин, ҳаётда абсурд ҳисобланган нарса санъатда, хусусан, адабиётда абсурд бўлмаслиги мумкин. Бундан келиб чиқадиган хулоса шуки, абсурд терминининг ижтимоий-сиёсий моҳияти билан фалсафий-эстетик моҳиятини мутлақо аралаштирмаслик лозим.

Назаримда, У.Норматов ўз чиқишларида ана шу нарсага етарлича эътибор қаратмаётганга ўхшайди. Чунки ижтимоий-сиёсий, иқтисодий тузумлар билан боғлиқ эврилишлар, мафкуравий алмашишлар объектив тарихий жараёнлар бўлиб, ана шу эврилишлар занжиридаги кейинги ҳалқа учун ўзидан олдингиси абсурд бўлиб туюлиши мумкин, лекин моҳият эътибори билан бунда ҳеч қандай абсурд йўқ.

Ўтмишимиз оғир кечгани аниқ ва бундай тарихий типология муайян даражада жаҳондаги барча халқлар тарихи учун ҳам хос. Шу боис, биз ўтмишимизни абсурд дея олмаймиз. Айни ана шу оғир ҳаёт бағрида аждодларимиз яшади, ёруғ келажак учун интилди, курашди, демак, яхшими-ёмонми ўтмишимизда барибир маъни бор. Мана шу мантиқдан келиб чиққан ҳолда биз профессор У.Норматовнинг адабиётдаги абсурд асар тушунчасини фақат сиёсий эврилишлар, кейинги ижтимоий ҳаётга нисбатан олдингисининг маънисизлиги маъносида қўллашига қўшила олмаймиз. Тарихий жараёндаги бундай илгариланма ҳаракатни баҳолаш мумкин. Шу маънода миллий истиқлол тарихнинг илгариланма ҳаракатидаги прогресс (тараққиёт) деб баҳоланади. Бироқ ҳар қандай илгариланма муқаррар ҳаракат ҳам прогресс бўлмаслиги абсурд эмас. Мен бу фикрни олимнинг бевосита қуйидаги сўзларидан келиб чиқиб айтмоқдаман. У ёзади: "Кейинчалик у (А.Қаҳҳор назарда тутилмоқда — Б.С), ёзувчи бўлиб етишганида, айни шу кўнглида чўкиб ётган болалигидаги оғир таассуротлар унга тинчлик бермай қоғозга туша бошлади. Оллоҳ гўё Қаҳҳорни атайин халқ ҳаётидаги айни шу маънисиз — абсурд ҳаётни бадиий кашф этиб бериш учун яратгандек туюлади" ("ЎзАС", 2000 йил, 14 июл).

Қандоқ қилиб ҳаётдаги ҳар бир нарсадан маъни, маъно қидирадиган А.Қаҳҳордек синчков, зукко адиб болалиги кечган ўтмишга абсурд деб қарайди. Адибнинг болалиги кечган ана шу оғир кунлар, сарсон-саргардонлик ўтмишнинг маънисини тайин этиб турибди-ку?! Ўша оғир ўтмишнинг азоб-уқубатлари адиб қонида жўшқинлик, қалбида умид учқунларини алангалатувчи туйғуларни юзага келтирмадими?!

Олим давом этиб ёзади: "Агар шўро давридаги яккаҳоким мафкура, тоталитар адабий сиёсат тазйиқларига дуч келмаганда борми, Қаҳҳор XX аср жаҳон адабиётидаги абсурд адабиётининг энг машҳур намояндаларидан бири даражасига кўтарилиши мумкин эди". Аввало шуни айтиш керакки, ҳар бир жамиятда мафкура яккаҳоким бўлади. Бир тузумда иккита ҳоким мафкура мавжуд бўлса, у узоққа боролмайди. Бизнингча, А.Қаҳҳорни абсурдликдан мафкура эмас, унинг бадиий-мантиқий тафаккури сақлаб қолади. Мабодо мана шу нарса бўлмаганда, ўзбек халқи реалистик адабиётимизнинг ёрқин бир юлдузидан айрилиб қолар эди.

Абсурд тушунчаси Қаҳҳордек реалист адиб учун мутлақо ёт нарса. Ахир, унинг ҳар бир асари қизғин, маънили ҳаёт бағридан саралаб олинган воқеалар, инсонлар, уларнинг реал кечинмалари маҳсули эмасми?!

Бу борада кўп тўхталишни ортиқча деб биламан. Чунки қаҳҳоршуносликда М.Қўшжонов, О.Шарафиддинов, П.Қодиров, Н.Владимирова, Ҳ.Абдусаматов, Н.Шодиев, ҳаттоки У.Норматовнинг қаламларига мансуб илмий изланишлар барчага маълум. Ёки адабиётшунослардан Р.Қўчқор ва М.Олимовнинг ўзаро баҳсли чиқишлари А.Қаҳҳорнинг абсурддан жуда-жуда йироқ эканлигини тасдиқлайди. Адабий мероси ва улар ҳақида яратилган залворли илмий кузатишлар мавжуд бўлган А.Қаҳҳордек санъаткорни абсурднавис адиб деб аташни бир ўйлаб кўриш керак бўлади. Шу ўринда ҳақли бир савол туғилади: профессор У.Норматов А.Қаҳҳорни абсурд ёзувчи деб унга обрў олиб бермоқчими ёки тескарисими, буни жиддийроқ ўйлаб кўриш керак.

Олим яна бир ўринда шундай ёзади: "Эндиликда Қаҳҳор ижодидаги соцреализм учун бегона бўлган жиҳатларни, чунончи, XX аср жаҳон адабиётидаги модернистик йўналиш — экзистенциализм ва абсурд адабиёти билан муштарак хусусиятларни одилона баҳолаш учун йўллар очиқ".

Ушбу сўзлардан кейин кескинроқ бўлса-да айтишга мажбурман: А.Қаҳҳорни соцреализмдан айириб олиш учун уни бир ботқоқдан олиб, иккинчисига ташлаш шартми?! Менимча, уни маънисиз адабиётга, айниқса, субутсиз экзистенциализм фалсафаси билан мажбуран боғлагунча, соцреализм билан боғлаш ҳақиқатга яқин-ку. А.Қаҳҳордек улкан адиблар ҳар қандай "изм"лар таркибида ҳам ўзларини, аниқроғи, ўзликларини сақлаб қоладилар. Вақти келди, соцреализмдан кечдик, лекин адибнинг табаррук номи реалист бўлиб қолди-ку?! Шу ўринда бир нарсани алоҳида таъкидлашни истар эдим: мен экзистенциализмга нисбатан "субутсиз" сифатловчисини тўла англаган ҳолда ишлатдим ва бу масалада баҳслашишга ҳамиша тайёрман.

Юқоридаги мулоҳазалардан келиб чиқилса, У.Норматов абсурд деб ҳисобланган Ў.Ҳошимовнинг "Тушда кечган умрлар", Ш.Холмирзаевнинг "Олабўжи", "Динозавр", М.Муҳаммад Дўстнинг "Лолазор", Т.Муроднинг "Отамдан қолган далалар", Х.Дўстмуҳаммаднинг "Бозор" каби романлари абсурд андозасига мутлақо тўғри келмайди. Улар муассир ўзбек реалистик романининг сара намуналари: улар реал воқелик, реал қаҳрамонлар, реал хронотоп асосида яратилган ва аниқ ғоя, эстетик баҳо ташийдилар. Уларнинг айримларидаги рамзий-мажозий тасвир бадиий-фалсафий талқинни кучайтириш мақсадида истифода этилган ва бу нарса реалистик принципларга монелик қилмайди. Умуман олганда, бадиий-эстетик ҳодисалардаги абсурд тушунчаси ижобий ҳодиса эмас. Мана шундан келиб чиқилса, Шарқ адабиётида, хусусан, ўзбек адабиётида абсурд асар, агар эндиликда яратилмаса, ҳозирча учрамайди. Чунки Шарқ адабиётида азал-азалдан маъни ва унинг уйғун бадиий шаклига биринчи даражали аҳамият берилган. Биргина мисол. Алишер Навоий "Сабъаи сайёр" достонининг кириш қисмида Баҳромнинг етти рангдаги қасрларда етти иқлимдан келтирилган гўзаллардан бир кундан ҳикоя тинглашига тўхталиб, салафларининг ҳаётий-бадиий мантиқ талабларига хилоф иш тутганларини алоҳида қайд этади. Чунки уларнинг достонларида Баҳром ҳар бир қасрда тўла қадаҳларда май ичиб, кайф қилиб, ухлаб, гўзалларга ҳикоя айттиради. Навоий бу нарсани маънисизлик деб баҳолайди. Дарҳақиқат, май ичиб, кайфи ошган одамнинг ухлаши учун ҳикояга эҳтиёж борми? Алишер Навоий ўз достонида бу камчиликка, маънисизлик ва мантиқсизликка ўрин қолдирмайди. Бундай мисолларни Навоийдан ташқари Бобур, Машраб, Нодира, Фурқат каби шоирлар ижодидан ҳам келтириш мумкин.

Шарқ халқлари бадиий тафаккурида сабаб-оқибат (каузал) муносабати, асар қаҳрамонларининг хатти-ҳаракат ва кечинмаларини ижтимоий-руҳий далиллашга эстетиканинг бузиб бўлмас қонунияти сифатида қаралган. Асарнинг бадиийлик мақомини белгиловчи бадиий шартлилик қонуниятига ҳам каузал муносабат доирасида амал қилинган. Гёте, Пушкин, Толстой, Есенин каби улкан даҳоларнинг Шарқ поэзиясига муфтунлигининг бош сабаблари ҳам мана шунда. Агар биз мана шу нарсага эътибор бермай ўтмишимизга, алмашинган мафкуралар талабидан келиб чиқиб, абсурд тамғасини босадиган бўлсак, адабиётимизнинг бутун тарихи абсурд асарлардан иборат бўлиб қолади-ку?!

Абсурд асар жамиятда ана шу асарга умуман эстетик талаб бўлмаган пайтда, ижодкорда эса "эҳтиёж фарзанди" (А.Орипов) туғилмаганда ёзилади. Аниқроғи, абсурд асар ижтимоий-эстетик жиҳатдан арзийдиган ғоя ташимайди. Абсурд фалсафасининг йирик намояндаларидан бири А.Камю "Бегона", "Сизиф ҳақида миф" каби асарларида абсурд адабиётнинг ёрқин намуналарини яратдики, булар ҳақида алоҳида баҳс юритиш мумкин.

Абсурд асар маънавий-ахлоқий концепциясиз, муайян ғоя ташимайдиган, ҳаётга лоқайд ва маънисиз муносабатни ифодалайди. Бу —унинг белгиловчи мезони. Абсурд туйғу — маънисизлик туйғуси. У ҳаётдан безган, ундан қўлини ювиб қўлтиққа урган, барча нарсага маънисизлик, лоқайдлик нигоҳи билан боқувчи туйғу. Абсурд — инсонинг ўзи яшаётган жамиятга, муҳитга, ўз-ўзига, ҳаттоки, яратувчига бегоналик туйғуси. Ҳар бир инсон, кўксида озгина инсонийлик туйғуси уриб турган юраги бўлса, абсурдона ҳаёт тарзини кечира олмайди. Чунки унинг яшашдан мақсади, аъмоли ўзи учун мақбул нарсалардан ажралиб қолган тақдирда ҳам, шахс сифатидаги сийратини ёлғиз ўзигагина хос истеъдод ва ахлоқ даражаси билан сақлаб қолади. Мана шундан келиб чиқилса, ҳар бир шахс сийратидаги маънилиликни уч нарса барқарор сақлаб қолади. Булар: ўзига яраша истеъдод ва саъй-ҳаракат, инсоний бурч ва жамият олдидаги масъуллик ҳисси. Мана шу уч нарса ҳар бир шахсда муайян даражада сақланар экан, унинг ҳаёти, фаолияти маънисизлик ёбонида сарсон кезмайди, руҳи бегоналик туйғуси билан безовталанмайди. Шундагина у ўзи яшаётган давр, муҳит, жамият, энг муҳими, инсон ва унинг ахлоқ меъёрларига маънисизлик нигоҳи билан боқолмайди. Албатта, истеъдод, одамийлик, инсоният олдидаги масъуллик ҳисси ҳар бир шахсда ўзига хос даражада намоён бўлади. Муҳими шундаки, ана шу саналганларнинг ушоқ заррасидан улкан доҳиёна даражасига қадар мавжудлиги инсонни абсурдлик туйғусидан қутқаради.

Абсурд туйғу ҳар бир инсон ҳаётида муайян лаҳзаларда уч бериши мумкин, лекин у тезда сўнади. Унинг алангаланишига шахсдаги инсоний бурч, масъуллик ҳисси йўл бермайди. Абсурд лаҳзалар моҳияти А.Ориповнинг "Ҳолат" номли шеърида теран очилган. Унда ушбу лаҳза билан боғлиқ туйғу нозик фалсафий-поэтик талқин этилган. Инсон қуёшга, денгизга, юзларини силаб эсаётган шамолга, оёғи остидаги заминга, атрофидаги одамларга, ҳаттоки ўзига шунчаки қарай олмайди. Заррача одамийлиги бўлган, озгина ҳис ва ақлга эга шахс уларнинг барчасига лоқайд муносабатда бўлмайди. Шунчаки қараш фақат абсурд туйғуси устун бўлган шахсларгагина хос.

Шеърда лирик қаҳрамон тилидан алоҳида таъкидланган "бир нафас", "бир зум" каби вақт бирликлари ҳар бир инсон руҳиятида кечиши мумкин бўлган абсурд ҳолатнинг воқе бўлиш муддати. Абсурд ҳолат инсон руҳиятида ҳар замон-ҳар замонда, кўпроқ юраги дард-аламга тўлган, дунё ташвишларидан тўйиб кетган, руҳи тушкинлик ва умидсизлик билан хира тортган лаҳзалардагина рўй беради. Бу туйғу руҳиятни қандай тезлик билан чулғаб олса, шундай тезлик билан тарк этади. Чунки ҳақиқий инсон ҳеч қачон ўзи яшаётган жамиятга, ўзини ўраб турган муҳит, коинот, наботот ва ҳайвонот оламига лоқайд боқа олмайди. У ана шуларнинг барчасига ўзининг ҳис-туйғуси, дарди-қувончи, нафрати ва шукронаси билан қарайди. Унинг руҳиятини, онгини чулғаб олган олам ва одам ташвиши барча нарсаларнинг сифатини лоқайд туйишдан халос этади. Инсоннинг табиийликни ҳис этишдан маҳрум бўлиши даҳшатли ҳолат, унинг борлиққа ҳиссий муносабатда бўлиши эса лоқайдлик балосидан — абсурддан қутқаради.

Модомики, абсурд ўз оти билан маънисизлик экан, унга сиёсий нуқтаи назардан маъно юклаб, ғоявий-бадиий жиҳатдан эъзозлашга лойиқ асарларни абсурд деб баҳолаш тўғри бўлмайди. Акс ҳолда, адабиёт ихлосмандларини нотўғри йўналишга, уларнинг онгини ғалат тушунчалар билан тўлдиришга сабабчи бўлиб қоламиз. Сохта ва хато тушунчалар инсон онгига тез ўрнашиб олади, уларни онгдан қувиш эса жуда қийин кечади. Шунинг учун адабиёт ва санъатдаги абсурд ҳақида гапириш учун терминнинг фалсафий-эстетик маъносини, абсурд туйғунинг моҳиятини теран идрок этиш зарур. Шу ўринда адабиётшунос Д. Қуроновнинг: "Х. Дўстмуҳаммад талқинидаги "Бозор"нинг абсурддан бошқа нарса эмаслиги кўзга ташланди. Сирасини айтса, бу абсурднинг шарқона, ўзбекона талқини эмасми" ("Жаҳон адабиёти", 2001, 9-сон) каби хулосаси кишини таажжублантиради. Аммо ана шу хулосадан сал қуйироқдаги таҳлили орқали у ўзининг хулосасини мантиқан йўққа чиқаради. Мантиқан қаралса, романда мажозий тасвир орқали "жамиятнинг мўъжаз макети"га (Д. Қуронов) рамзий ишорат мавжуд экан, асар қандай қилиб ўзбекона абсурд намунаси бўлсин? Ахир, ана шу "мўъжаз макет" маъни эмасми?! Асар абсурд асар эмас ва абсурднинг ўзбекона намунаси ҳам эмас. Менимча, абсурд барча замон ва маконларда маънисизлик бўлиб қолаверади.

ҚОШИҚ

ҳажвия

Стол устига уюлган сумка ва елим халталарга жойланган нарсаларни қайтадан кўздан кечириб чиқдим-да, яна қўлимдаги рўйхатга қарадим: «Хў-ўш... Пичоқ бор. Чойнак-пиёла бор. Электр иситгич, соқол оладиган машинкани олдим. Ликопча, коса, термос бор. Шиппак бор. Пайпоқ, ич кийим, туз, гугурт, қуруқ чой, қалампир бор... Сочиқ...»

Хотинимни чақирдим.

–Сумкага сочиқ солганмисан?

–Солганман, солганман, – овози эшитилди унинг қўшни хонадан ва зум ўтмай ўзи кўринди. –Мана дадаси, мана бу чойшаб, топ-тоза, крахмалланган. Буниси ёстиқжилд...

–Кулдоним қани? – сўрадим беихтиёр эслаб.

–Вой, кулдонни нима қиласиз? – ҳайрон бўлди хотиним.

–Қизиқсан-а, чеккан сигаретимни кулини полга ташлаб ўтирмайман-ку, ахир? – бўғилдим мен.

–Ҳозир, ҳозир, – хотиним яна қўшни хона тарафга йўналди.

–Бўлақол, тез-тез қимирлай қол! – дедим мен тоқатсизланиб ва яна қўлимдаги рўйхатга кўз югуртдим: «Хў-ўш... Кўзойнак бор. «Шайтанат»нинг тўртинчи китоби бор. Авторучка, ён дафтарча, дори-дармонлар бор...»

Хотиним кулдонни олиб кириб сумкага солди.

–Айтмоқчи, радиоприёмникни солганмидинг? – сўрадим мен.

–Боя ўзингиз халтага жойладингиз-ку? – деди хотиним.

Шу пайт эшик очилиб ўғлим кирди.

–Тайёрмисиз, дада? Машинани кўчага олиб чиқиб қўйдим!

–Яхши, – дедим мен зил-замбил сумкаларга қўл чўзиб, – Ма, манави сумкаларни олиб чиқиб мошинангга жойла! Ҳозир чиқаман!..

Шундай қилиб касалхонага ётдим. «Асаб хасталиклари» бўлимига жойлаштиришди.

Дўхтир кўрди. Укол қилишди. Дори ичдим. Ҳаммаси кўнгилдагидек бошланаётган эди. Лекин кечқурунги овқат пайтида ҳамшира таъбимни тирриқ қилди. Товоғимга бир чўмич карам шўрва солиб чиқиб кетаркан, қошиқни унутиб қолдирганимни эшитдию, ток ургандек сапчиб тушди:

–Касал деган нарса қошиғини ўзи билан олиб келмайдими?

–Барака топкур, эртага олиб келиб беришади, — дедим секин. Лекин барибир унинг чакаги тинмади. Ахийри қаердандир битта қийшиқ алюмин қошиқ топиб олиб кириб бераркан, яна норози оҳангда тўнғиллади. – Уйингиздагиларга айтворинг, қошиққа қўшиб вилкаям олиб келиб беришсин!

«Хўп» дея бош ирғадим ва иштаҳасизлик билан шўрвани кавлаштира бошладим. Энди бир қошиқ хўплагандим:

–Анави касалга қошиқ топиб бердингизми, Нафиса опа? – деган шанғиллаган овоз эшитилди ташқаридан.

–Ҳа, ўтган ҳафта юраги ёмон бўлиб қолган касалнинг қошиғи ётганди, ўшани олиб кириб бердим, – таниш товуши эшитилди ҳамширанинг.

Ва... қўлимдаги қошиқ тарақлаб полга тушди. Уёғини эслаёлмайман. Ҳамхоналаримнинг айтишларича, хушдан кетган эканман... Ҳа, дарвоқе, ўша куннинг эртасига мени «Юрак хасталиклари» бўлимига ўтказишди...

Эркин УСМОНОВ

Ўзим ўқийман

Қўзибой Исмоилов ҳақида бундан уч-тўрт йил аввал хоразмлик шоир дўстим Эркин Мадраҳимовдан эшитган эдим. Яқинда ана шу иқтидорли йигит билан Нукус шаҳрида ижодкор муаллимларнинг навбатдаги республика кенгашида танишиб қолдим. Машқлари пухта,пишиқ. Ҳазорасп туманидаги Феруз номли мактабда ишлар экан. Қаламга олган мавзулари ҳам касби билан боғлиқ, кичкинтойлардай турфа хил.

Қўзибойнинг содда, қувноқ янги шеърларини, "Сирли ёмғир"деб номланган биринчи китобидан ўрин олган асарларини ўқиб чиққанимдан сўнг, ўзбек болалар адабиётига яна бир ўзига хос ижодкор кириб келганидан, Рустам Назар, Содиқжон Иноятов, Эрпўлат Бахтларнинг сафи тўлиб бораётганидан дилим ғурурга тўлди.

Турсунбой АДАШБОЕВ

Қўзибой ИСМОИЛОВ

ОЙ НЕГА ЧИРОЙЛИ?

Сувда кўриб ўз аксин
Маткаримга дер Наби:
-Қайдан десам чиройи
Бор экан-да сабаби!
Туни билан бир ўзи
Чўмилар экан сойда
Шунинг учун Оймомо
Тенгсиз экан чиройда.

ЎЙИН ЧОҒИДА

— Уруш-уруш ўйнаймиз? —
Чуғурлашар болалар.
— Мен Генерал Раҳимов! —
Дея Вали сўз олар.
— Автоматчи мен бўлай, —
деди Али қўзғалиб.
Танкист бўлди Норали.
Экипаж-чи, Хол, Толиб.

Саф тортишди аскарлар—
Тайёр бўлди урушга.
Бироқ ҳеч ким кўнмасди,
Фашист бўлиб туришга...

ИШЧАНЛИК

— Ойи, мен ҳам ишладим, —
Лайло сўзлар лаб ялаб. —
Асал тўла пиёлани
Қўйдим ҳозир тозалаб.

УРАРДИМ-У...

Али билан Нор кеча,
Урушиб қолди хўп ҳам.
Ҳайрон бўлиб думалаб,
Бир четда қоли тўп ҳам.

Али кучи етмагач,
Йиғламсираб дер Норга:
Урардим-куя, боплаб,
Қопоғон итинг бор-да!..

СИЧҚОН ВА ҚОПҚОН

Койиб кетди қопқонни
Унга тушган бир сичқон.
—Оёғимдан илмоқни
Канда қиласан қачон?
Қопқон сўзлар: — Мен сени
Танимасдим, билмасдим.
Тийганингда нафсингни
Оёғингдан илмасдим.

ТАРЖИМОН

Ўтган куни дадамлар
Уйда шовқин солдилар.
Ойим билан иккови
Аразлашиб қолдилар.

Мен югурдим гоҳ ойим,
Гоҳида дадам томон:
Ярашгунча иккови
Бўлиб турдим таржимон.

Дунё – кенг...

ФАЛОКАТ ЧЕТЛАБ ЎТДИ

Яқин ўтган кунларда инсониятни жуда мудҳиш фалокат четлаб ўтди. Буни кўпчилик эшитмади ҳам. Жаҳондаги оммавий ахборот воситаларининг хабарларида айтилишича 2002 MN деб номланган астероид (Қуёш системасининг Марс ва Юпитер ўрталиғида айланадиган кичик планета) Ерга жуда яқин масофада — 120 минг километр оралиқда учиб ўтди.

Астероиднинг диаметри саксондан юз метргача, бошқача айтганда, футбол майдонича келади. Учиш тезлиги эса ақл бовар қилмайдиган даражада — соатига ўттиз етти минг километр! Агар у Ерга келиб урилганида Тунгус метеорити тушгандаги фалокат рўй берган бўларди. Ўшанда Сибирдаги юзлаб квадрат километрдаги ўрмонлар ер билан яксон бўлган эди. Ҳарқалай, бу сафар фалокат инсониятни четлаб ўтди.

Олимларнинг маълумотига кўра, бу ҳодиса астероидларнинг ерга яқин масофада учиб ўтиши билан боғлиқ олтинчи ҳодиса. Бу галгиси Ерга деярли кўринмай яқинлашиб келиб қолгани билан анча шов-шувларга сабаб бўлди. Эденбург Қироллиги обсерваторияси астрономлари бунинг сабабини астероиднинг Қуёш тарафдан учиб келгани, шунинг учун уни телескопда кўришнинг иложи бўлмаганида, деб изоҳлашган. Астероидни Нью-Мексика штатида жойлашган Ерга яқин астероидлар тадқиқоти лабороторияси олимлари пайқашган.

Олимларнинг ҳисоб-китобларича, ҳар юз йилда бир марта 2002 MN типидаги астероидлар билан Ернинг тўқнашуви эҳтимоли бор экан. Айни шу «коинот тоши» кейинги сафар учиб ўтганда Ерни четлаб ўтмаслиги мумкин экан. Бу ҳодиса тахминан 2061 йили рўй бериши кутилади.

Хуллас, коинотда кечадиган бундай ҳодисалар ерликларни ҳушёр торттирмоғи лозим. Халқаро ҳамкорликни кенг йўлга қўйиб, коинотдан келадиган хавфли «ҳужум»ларни бартараф этиш чораларини биргаликда излаб топиш керак бўлади.

АВТОМОБИЛСОЗЛИКДА ЯНГИ ДАВР

Сан-Францискодан Вашингтонгача бир томчи ҳам бензин ишлатмай етиб келган «NECAR-5» автомобил оламида янги саҳифа очилганлигини эълон қилди.

Сўздаги беш ҳарф «Янги электр автомобил» деган маънони беради. «NECAR» сўзи эса «янги қувват» дегани. Шу тариқа ўзи юрар бензинсиз двигателга асосланган автомобил техниканинг бу воситаси тараққиётида янги даврни бошлаб берди.

Бундан роса юз йил олдин Сан-Францискодан йўл олган «Уинтон» автомобили Нью-Йорккача олтмиш тўрт кун йўл босиб, отли араванинг даври ўтганини, бензин билан юрадиган двигателли автомобил асри бошланганини қайд этганди. Мана, орадан бир аср ўтиб, энди «NECAR-S» ўн беш кун деганда, асосан саксон беш соат йўл босиб, Вашингтонга етиб келди. Албатта, ҳар қандай автомобил ҳам шунча вақт ичида бу йўлни босиб ўтиши мумкин. Бироқ, фарқ шундаки, янги автомобил бензин ёқмайди, демак атроф муҳитни ифлослантирмайди.

Автомобилсозликдаги «катта учлик»нинг бири — «Даймер-Крайслер» фирмаси водородни электр энергиясига айлантириб берадиган двигател яратди. Бошқа айрим қурилмалар каби бу двигател баллондаги сиқилган водороддан «озиқланмайди», балки машина бакига қўйилган метинол—ёғоч спиртни ишлатади. Метонолдан водородни ажратиб олиш осон кечади. Боз устига, водород баллонларининг хавфи метанолда йўқ ҳамда метанол қуйиш бундай баллонларни ортиб юриш ёки улардан фойдаланишдаги қийинчиликларга ҳожат қолдирмайди.

«NECAR-5» беш минг икки юз йигирма километрли йўлни жуда яхши босиб ўтиб, синовни аъло даражада топширди. Унинг ўртача тезлиги соатига эллик километр, бироқ тезлик оширилганда бу кўрсаткич бир юз қирқ беш километргача етди.

Албатта, ҳали-бери бензин билан юрадиган автомобилларнинг умри тугамайди. Мутахассислар фикрича, яқин йигирма йил мобайнида бензин билан юрадиган автомобилларга эҳтиёж сақланади.

ДОЛЛАР РАНГИНИ ЎЗГАРТИРАДИ

Америка ҳукумати долларнинг рангини ўзгартиришга қарор қилди. 2002 йилнинг охирига бориб, оч пушти рангдаги доллар пуллар чиқарила бошланади. Муомалага эса янги долларни кейинги йил ёзида чиқариш мўлжалланган.

Долларнинг рангини ўзгартиришга сохта пулларнинг ҳаддан ташқари кўпайиб кетгани сабаб бўлган. Мутахассисларнинг таъкидлашларича, кейинги ўн йилда қалбаки пул ясовчилар ҳар йили жаҳон бозорига ўн миллион сохта долларни ташлашаётган экан. Бироқ рангини ўзгартиргани билан долларни қалбаки пул ясовчилар таъқибидан асраш осон кечмайди, дейишмоқда улар. Чунки, пулнинг рангини ўхшатиш қийин эмас.

КИМНИНГ БОЛАСИ КЎП ЎҚИЙДИ?

Дунёдаги болалар тобора китоб ўқишдан йироқлашиб бораётганини қуйидаги статистик маълумотлар тасдиқлайди.

Жумладан, Германия ва Белгиядаги мактаб ўқувчиларининг қирқ икки фоизи китоб ўқимас экан. Айни пайтда Россияда ўн тўққиз фоиз бола қўлига китоб олмас экан.

АҚШ, Норвегия, Швецария ва Япониядаги болаларнинг атиги саккиз фоизи бўш вақтларида ўзларига маъқул бўлган китобни ўқишларини маълум қилишган.

АДАБИЁТ МУАЛЛИМИ

Абдулла Қаҳҳорга ўхшатма

Қўнғироқ чалиниб синфга кириб келган адабиёт муаллимаси Барнохон «тап» эткизиб стол устига синф журналини қўйди. Сўнг тик турган ўқувчиларга:

–Салом, ўтиринглар! – деди.

Ўқитувчи эрталабдан биров билан уришганми, авзойи бузуқ эди. У анча пайт журналдан бош кўтармай турдида, кейин ўқувчиларга юзланди:

–Хўш, ким менга ўтган сафарги дарсни айтиб беради?

Хонага жимлик чўкди.

–Мен кимга айтяпман? – жаҳли чиқди ўқитувчининг. – Санлар мактабга нима учун келасанлар ўзи?.. Манга мордаларингни кўрсатганими?.. Қани, Нази, сен тур-чи? Ўтган дарсда қайси темани ўтувдик?

Новчагина қиз бир пас каловланиб тургач, ёнидаги дугонасининг гапини такрорлади. «Ғафур Ғуломнинг «Тирилган мурда» ҳикоясини.

–Хўш, гапир-чи!

–Ўқиганим йўқ.

–Нима учун ўқимадинг? Сигир соғдингми, ё ит суғордингми, ўқимай?

–Сигиримиз ҳам, итимиз ҳам йўқ.

–Бўлмаса нимага ўқимадинг?

–Вақтим бўлмади. Ойимларнинг мазаси йўқ эди.

Қиз йиғлаганча эшикдан отилиб чиқиб кетди.

–Ҳа, шунақа, дарс сўрасанг буларнинг бировини онаси касал бўлади, бировининг бувиси ўлади. Тирик мурдалар. Ёзувчи асли мана шу ерда ўтирган ўттизта тирик мурдани ёзган бу ҳикоясида, – деди жаҳл билан ўқитувчи.

Муаллима биронта ўқувчидан пичоққа илинадиган тузук жавоб ололмагач, ланж кайфиятда янги мавзуни бошлади.

Бугун Абдулла Қаҳҳорнинг «Ўғри» ҳикоясини ўтамиз-а. Ҳаммаларинг дневникларингга ёзиб қўйларинг.

Қобил бобо деган бир чолнинг ҳўкизи йўқолади. Азонда маҳалладаги ошга чиқаман деб уйғонган бобой оғилдаги ҳўкиздан хабар олмоқчи бўлади. Қараса ҳўкиз йўқ. Кимдир деворни тешиб, ҳўкизни ўғирлаб кетибди. Бу кимнинг иши экан деб Қобил бобонинг боши қотади. Тўғри, мелисага, тойс, қозига боради. Қисқаси, қози унга, униси бунисига жўнатиб бобонинг қулоғига роса лағмон илишади. Лекин ҳўкиз топилмайди. Қайтанга чол бўйнигача қарзга ботиб, оборотидаги пулидан ҳам айрилади.

Шу пайт қўнғироқ жиринглаб қолди. Муаллима уй вазифасини буюрар экан деди:

–Эртага «Ўғри»ни ҳаммаларингдан сўрайман. Как штик ёдлаб келларинг. Адабиёт дарси санларга ўйинчоқ эмас. Ким эртага дарсни ўқимай келар экан, мендан кўрадиганини кўради.

Ўткир САИДОВ

ҲАР КИМНИНГ ЎЗ ДУНЁСИ БОР

ТИЖОРАТЧИ:

— Десанг агар: "Арра!.. "
Ишинг битар дарров.

ПОРАХЎР:

— Олишни бил, чўзишни бил,
Ўсишингга биз кафил.

ЧАЙҚОВЧИ:

— Бирни ўнга пулла,
Яша, яшна, гулла!..

ДАЛЛОЛ:

— Оларман ким, сотарман ким,
қизиқтирмайди мани,
Ёнса ёнар, куйса куяр,
чўтал олсам бўлгани.

БЕКАТДАГИ ГУРУНГ

Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ўткир Ҳошимов асарларига пайров

–«Чўл ҳавоси» ёқибди, шекилли, «Пўлат чавандоз» анча ўзгарибди. Кеча кўрдим – кайфияти аъло, бардам, тетик!

–Ўзиям «Нотаниш орол»га кетгандай анча вақтдан буён кўринмай қолувди. «Нимадир бўлди» шу одамга деб юргандим. Хайрият дарагини эшитдим.

–Асли «Ер фарзанди»-да. Чўлда ўзлаштирилган ерда фермер бўлибди. Деҳқончилик қилар экан. Ишлари яхши. Бўлмаса «Машина сотаман» дермиди?

–Бир эмас, учта машинаси бўлганидан кейин сотади-да!

–Учта машина! Ё тавба, бир велосипед олишга қурби етмас эди. Ҳалол, фидойи меҳнат қилиб, нима қиламан деса қиладиган замон ҳозир. Мустақиллик ғайратли, ишбилармон, тадбиркор одамларга кенг йўл очиб бериб қўйибди. Ҳам ўзининг, ҳам «Бировнинг ташвиши»ни чекиб, бой бўлганлар, бўлаётганлар қанча!

–Шуни айт, «Икки карра икки беш» бўлади деб юрган анови Собир содда бор-у, ўша энди зўр тижоратчи. Данғиллама иморат, «Нексия», уяли телефон... Лақаби ҳам ўзгариб, Собир топқир бўлибди.

–Тавба, «Тушда кечган умрлар»га ўхшайди-я бу гаплар.

–Ёдингдами, мактабда ўқиб юрган пайтларимизда донишмандларнинг ҳикматли сўзларини, баъзан ўзингнинг хаёлингга келган доно фикрларни ёзиб борар эдинг. Ўша «Дафтар ҳошиясидаги битиклар»ингга кўзим тушганда ўқиган бир сўз ҳали-ҳали ёдимда.

–Йўғ-е! Қани эшитайлик. Ҳалиям «Хазина»да сақланган қимматли буюмдай асраб қўйган экансан-да. Хотирангга қойил!

–Доноларнинг сўзи «Бир томчи шудринг» эмас. Эриб, йўқолиб кетмайди. Ёдингда бир умр муҳрланиб қолади. Ўша битикда бундай дейилган эди: «Шамол эсаверади», вақт ҳам ўтаверади, аммо «Баҳор қайтмайди». Умр баҳори инсонга бир марта берилади. Эккан яхшилик дарахтларинг ширин мевалар бериб, умр баҳорингни безаб турсин!

–Зўр. Кимнинг фикри эди бу?

–Ўзимнинг. Қанча «Хазон бўлган баҳор» ларни кўриб шундай хулосага келган эдим.

–Файласуф бўлиб кет-э! Аслида жуда тўғри ўйлабсан, дўстим. Баъзилар бугунини бир амаллаб ўтказади-ю эртасини ўйламайди. «Шумлик» қиламан деб, ҳатто «Узун кечалар»и ҳам ёмонликни ўйлаб чиқадилар. «Одамлар нима деркин?» деган андишага ҳам бормай нуқул бировларга чоҳ қазиш пайида бўладилар. Барибир ўша чоҳга ўзлари қулайдилар.

–«Нур борки соя бор». Ёмонлар Худодан топаверади. Қани, ўзингни аҳволинг қалай, шундан гапир?

–Юрибман, «Икки эшик орасида» қатнаб...

–Ие, қанақа эшик, қаерга қатнаб?.. «Қалбингга қулоқ солсам» кўп гаплар борга ўхшайди?

–Хуллас, ўша «Қуёш тарозуси»нинг ўлчови ҳамма учун тенг бўлгани яхши, жўра. Яқинда ўғил уйлаб, келин туширмоқчиман. Худога шукур қудаларим бой-бадавлат, лекин инсоф-диёнатли, «Садоқат»ли инсонлар экан. Тушунгандирсан, тўй бошида ўзинг турасан.

–Шундай демайсанми? Бошлаган ишинг ўнгидан келсин. Ҳовлингда «Тўйлар муборак!» қўшиғи янграйверсин, бизлар қамишдан бел боғлаб хизматда бўлайлик. Қани кетдик, троллейбус келди!

Абдулла САФОЕВ

АШАДДИЙ ИШҚИБОЗ

Набижон Собиржоновни ҳамкасблари нафақат иқтидорли режиссёр ва актёр, балки ашаддий футбол ишқибози сифатида ҳам яхши билишади. "Пахтакор" стадионида футбол бўладиган куни уни уйидан ахтариб овора бўлманг.

— Стадионга яқин бўлгани учун телевидениеда ишлаяпман, — дейди Набижон ака кулиб. — Агар "Пахтакор" ўйингоҳи Юнусободдаги теннис корти яқинида жойлашганда сўзсиз теннис бўйича мураббийлик қилардим. Чунки менинг ишхонам стадионнинг ёнида бўлиши шарт.

Бу гаплар кимгадир кулгули туюлиши мумкин, лекин ҳақиқат.

Набижон Собиржонов асли фарғоналик. 1959 йили Тошкент театр ва рассомлик санъати институтини тугатган. Кейин эса... Мана, қирқ йилдирки ҳаёти телевидение билан боғланган. Бу ерда у турли лавозимларда ишлади. Узоқ йиллардан буён режиссёр. Шу билан бирга телевизион миниатюралар театрининг актёри, юзлаб ўзига хос роллар ижрочиси.

Набижон Собиржонов фақат биринчи рақамли футбол ишқибозигина бўлиб қолмай, катта кулги устаси ҳамдир. Набижон ака қаерда бўлса, ўша ерда қаҳқаҳа ҳам бўлади. У киши ҳақида ўйласам марҳум сухандон Ўктам Жобировнинг қуйидаги ҳикояси эсимга тушади:

"У пайтлар (60-йиллар назарда тутилаяпти) далада ётиб пахта терардик. Телеминатюрачилар билан ҳечам зерикмасдим. Ҳазил-ҳузул, самимий ҳангомалар кўп бўларди.

— Эргаш ака, сиз битта кўрпача олсангиз ҳам бўлади, — деди бир куни Набижон Эргаш Каримовнинг жуссаси кичиклигига ишора қилиб. — Ярми тагингизга, ярми устингизга етади.

— Маслаҳат учун раҳмат, — бўш келмади Эргаш Каримов. — Сиз ҳам сочиқни жуфт қилиб олинг. Хўпми?

— Нега?

— Юзингизни артишингизга битта сочиқ камлик қилади-да...

— Набижонни ҳазилмутойибага мойиллигини сезиб телеминатюралар театрига таклиф қилганман, — дейди Мираббос Мирзааҳмедов. — У бор жойда қизиқ-қизиқ латифалар, ҳангомалар бўлади. Бир гал семизлар жамоаси иштирокида футбол мусобақасини бошлаш арафасида нимадандир тажанг бўлиб тургандим. Бир пайт Набижон билан раҳматли Тоживойнинг ўзаро суҳбатларини эшитиб кулиб юбордим. Биласиз, ҳар иккаласи ҳам 120 килограмдан оғир одамлар.

— Набижон, — деди Тоживой, — иккимиз бир-биримизни суяб ўнг қанотда ўйнаймиз, хўпми?

— Йўқ, ака — деди Набижон ҳазиллашаётганини билдирмай. — Биз иккимиз майдоннинг икки чаккасида ўйнаганимиз дуруст.

— Нимага? Мен енгилроқман, деганингми бу? — аччиқланган бўлди Тоживой.

— Йўқ, иккимиз ҳам оғирмиз, демоқчиман, — кулди Набижон, — ахир икков бир қанотда бўлсак, майдоннинг нариги ёғи кўтарилиб кетмасмикин, деб қўрқаман.

Мираббос ака, узоқ йиллар телевизион минатюралар театрига режиссёрлик қилганлар:

— Бу дастурнинг узоқ йиллар ўз нуфузини йўқотмай келишида, элга манзур бўлишида, кўп йирик комик актёрлар қатори Набижоннинг ҳам муносиб ҳиссаси бор, — дейди Мираббос ака. Ҳа, Набижон ака айрим тепса тебранмас, боқи беғам раислар, ферма мудирлари, тарозидан уруб қолувчи сотувчи ёки ошпазларнинг ролини қойилмақом қилиб бажарардилар.

— Баъзан, унинг иштаҳаси туфайли мушкул аҳволга тушиб қолган пайтларимиз ҳам бўлган, — хотирлайди Мираббос ака мийиғида кулиб. — Ўша кезлари кўрсатувимиз эфирга жонли узатиларди. Бир гал саҳнага ош олиб чиқишимиз керак эди. Бир пайт ҳамма югуриклаб қолди. Ошни кимдир еб қўйибди. Бир амаллаб вазиятдан чиқдик. Кейинроқ маълум бўладики, ошни Набижоннинг ўзи, саҳнага чиққунга қадар паққос туширган экан. Шунинг учун бир-икки шунақа воқеадан кейин эфир олдидан ейиладиган нарсаларни яшириб қўядиган бўлдик.

— Комедия жанрида ишланган "Учрашув" фильмини яхши биласизлар, — деб ҳикоя қилади Эргаш Каримов. — Ўшанда мен "Пахтакор"нинг ашаддий ишқибози образини яратганман. Севимли команданинг ютуқ ва мағлубиятидан кейинги икки ҳолат тасвирланган унда. Мен ҳар иккала ҳолатдаги хатти-ҳаракатларимни тўлалигича Набижондан олганман. У шунақа ашаддий ишқибоз.

Йиллар ўтган сайин Набижон аканинг футболга ишқибозликлари ошган бўлса ошганки, асло сўнгани йўқ. Ҳозир ҳам ишқибозликда навқирон шогирди Баҳром Юсупов билан севимли жамоалари "Пахтакор"нинг барча ўйинларига, мусобақа қайси вилоятда ўтишидан қатъий назар, ҳамроҳлик қиладилар...

Мақолага сўнгги нуқтани қўйиб, таҳририятга олиб боришдан олдин, бирров олдиларидан ўтай деб уйларига қўнғироқ қилдим. Футбол бўйича жаҳон чемпионати бошланган кунлар эди.

— Бир пас туриб, қўнғироқ қил, футбол кўраяпман, — дедилар.

— Тахминан, қанчадан сўнг? — аниқлик киритмоқчи бўлдим. У киши бироз ўйланиб турдилар-да:

-Жаҳон чемпионати тугасин, кейин... — дедилар бамайлихотир.

Суратда: Н.СОБИРЖОНОВ ва А.АҲМЕДОВ.

Фозил ТИЛОВАТОВ

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 133-49-93; 136-56-56

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Наср ва назм бўлими: 136-56-50

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи
Мурод АБДУЛЛАЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Сафар ОЛЛОЁР
Саҳифаловчи — Илҳом ЖУМАНОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—20.00. Босишга топширилди —

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г— 470. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН
Тиражи—6365.